Ayıp kitabında toplumun "ayıp" diyerek kınadığı, beğenmediği, tenkit ettiği hatta hiç konuşmadığı davranışlar, hareket tarzları, hayat tarzları, konuşma biçimleri ve değer yargıları incelenmiştir. Çarşı esnafının etik kodunda esnafın esnafa, esnafın müşteriye, müşterinin esnafa karşı bazı davranışları ayıp sayılır. Romanlarında karakterlerini konuşturarak yaşadığı dönemi aksettiren Hüseyin Rahmi, kendi döneminin ayıp anlayışını en berrak biçimde kaleme almıştır. Ayıp addedilen unsurlar dilde, atasözlerinde varlığını gösterir. Ayıp hayatın içinde ve bir parçasıdır. Bazen de toplum bu unsurlar yokmuş gibi davranmak ister, bu sebeple örtmece yaparak anlatmak istediğini anlatır. Dönemlere göre toplumun yargıları ve ayıp anlayışı da değişmektedir. Belirli sosyal çevre ve yaş grupları içinde kabul gören davranışlar farklı ortamlarda kabul görmeyebilir. Bazı ayıplar günah ile örtüşmektedir, ama her ayıp günah değildir. Ayıbın sosyal ve toplumsal yönü ağır basar.

LiB RA

ISBN 978-605-2380-54-3
9 786052 380543

Editör Emine Gürsoy Naskali

Ayıp

LiB RA

Ayıp

Editör Emine Gürsoy Naskali

LiB RA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 11

Esnaflık Adabında Ayıp:
İzmir Tarihi Kemeraltı Çarşısı Örneği 13
Nükte Sevim DERDİÇOK - Derya ERSÖZ

Hüseyin Rahmi'nin Romanlarında Ayıp Anlayışı 25
Bihter KARAHAN

Fuzuli'nin Şiirlerinde Âşığın Ayıplanması 71
Ali YILDIRIM

Kitâb-ı Atalar (Sözi) 15. Yüzyıla Ait Bir Atasözü Derlemesi 83
Tuncay BÖLER

Altay Destanlarında Tükürmek 151
İrfan POLAT

Derleme Sözlüğü'ndeki Ayıp Kavramı İle İlgili Kelimeler 183
Nilay COŞKUN

Örtmece Yoluyla Sözcüklerin Kirletilerek İmhası 209
İkram ÇINAR

Son Dönem Osmanlı Edebiyatında Lezbiyenliğin İzini Sürmek 225
Duygu KOÇ

DİZİN 241

Kitâb-ı Atalar (Sözi)
15. Yüzyıla Ait Bir Atasözü Derlemesi

Tuncay BÖLER[1]

Atasözü için Yunancada *parabol,* Latince ve Fransızcada *proverbe,* İngilizcede *proverb,* Almancada *sprichwort,* Farsçada *pend*, Arapçada *mesel* kelimeleri kullanılmaktadır. *Parömiyoloji* ise atasözü bilimi demektir ve parömiyolojinin çalışma alanı içindeki atasözleri milletler için çok önemli birer kültürel miras unsurudur.

Bütün milletlerin atalarından kalmış sözleri vardır. Bu atasözlerinin layıkıyla ele alınıp incelenmesi milletler için oldukça önem arz etmektedir. Biz Türklerde *Orhun Abideleri*'nden başlamak üzere *Kutadgu Bilig, Divanu Lugâti't-Türk, Atebetü'l-Hakayık, Dede Korkut Kitabı* gibi eserlerde birtakım atasözlerine rastlanmaktaysa da söz konusu eserler muhtevaları itibarıyla atasözlerini tam olarak vermekten uzaktır. Bizde atasözlerini toplama çalışmalarının en yoğun olduğu ilk dönemin XV. yüzyıl olduğu söylenebilir (Oy 1972: 180). Bu yüzyılda atasözlerinin biraraya getirildiği ilk derlemelerden biri de *Kitâb-ı Atalar* adıyla bilinip tanınan eserdir.

1 Doç. Dr. Tuncay Böler, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

H. 885 (M. 1480-1481)'te hazırlandığı mukaddimede kaydedilen fakat toplayıcısı bilinmeyen en eski atasözü derlemelerimizden *Kitâb-ı Atalar*'ın bugün için bilinen 1556 ve 1526 tarihli iki nüshası vardır: Süleymaniye (Fatih) nüshası ve Paris nüshası.

Süleymaniye (Fatih) Nüshası [=F]

Kırmızı mürekkeple yazılmış *Hazâ Kitâb-ı Atalar Befermâyed Oğullara* kaydı ile başlayan ve günümüzde Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu 3543 numarada (115b-136a) bulunan bu nüsha ilk olarak Velet Çelebi İzbudak tarafından yayımlanmıştır. Eserin Kütüphanedeki kayıt numarası İzbudak yayını ve sonraki birçok çalışmada yanlışlıkla 3443 olarak verilmiştir.

Toplam 697 atasözünün yer aldığı F nüshası, kaynaklarda sülüs dense de nesih yazı stili ile kaleme alınmıştır. Mukaddimede ismi *Kitâb-ı Atalar* olarak kaydedilen söz konusu nüsha, *Teshil* adlı tıp metninden hemen sonra gelmektedir ve istinsah tarihi kayıtlı değildir. *Teshil*'in sonundaki temmet kaydında istinsah tarihi olarak H. 963/ Ramazan ayı (M. 1556) verilmiştir. Bu tarih *Kitâb-ı Atalar*'ın da istinsah tarihi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Velet Çelebi İzbudak, yazmanın telif tarihi ile aynı yüzyılda istinsah edildiğini belirtse de herhangi bir veriye dayanmayan bu yorum ihtiyatla karşılanmalıdır.

F nüshası üzerinde yapılan İzbudak yayınında ilk olarak eserde yer alan atasözleri Latin harflerine aktarılmış, ardından günümüz ifade biçimine çevrilmiştir. Bazı atasözlerinin altına, mesela varsa, atasözlerinin *Divanu Lugâti't-Türk*'teki eski şekilleri, aynı anlamı veren başka atasözleri ve ayrıca şairlerin eserlerinden seçilen kimi benzer örnekler de ilave edilmiştir. Çalışmanın sonunda sözlük de vardır.

F nüshasının mukaddimesinde derlemenin adı olan *Kitâb-ı Atalar*'dan başka atasözlerinin derlenme yani bir araya getirilme tarihi de yer almaktadır: H. 885 (M. 1480-1481). Eserin mukaddimeden

sonraki kısmında her bir atasözünden önce *atalar eydür* denilerek 697 atasözü kaydedilmiştir.

Derlemenin ikinci nüshası ise Paris'tedir.

Paris Nüshası [=P]

Söz konusu atasözleri derlemesinin ikinci nüshası Fransa Millî Kütüphanesi (Bibliothèque Nationale de France)nde Turc 237 numaradadır. Yazmanın başında eserin adı *Kitâb-ı Atalar Sözi* olarak kayıtlıdır. Divani yazı stili ile yazılan ve toplam 659 atasözünün bulunduğu bu nüshanın istinsah tarihi H. 932/Cemaziyelevvel ayı (M. 1526)'dır. Bu nüsha ile ilgili olarak Boratav tarafından yayımlanan bir makale (Boratav 1954) vardır. Makalede P nüshasındaki 94 atasözü söz konusu edilmiştir. Boratav'ın makalesinde F nüshasında bulunmadığı ifade edilen bu 94 atasözünden bazılarının esasen F nüshasında da yer aldığını söylemek gerekir.

Boratav, araştırmasında atasözlerinin Latin harfleriyle okunuşlarını, Arap harfli metinlerini ve Fransızcalarını verdikten sonra, başka metinlerdeki eş ve benzer atasözlerini karşılaştırmıştır. Her ne kadar Boratav tarafından yayımlanan bir makale olsa da henüz P nüshasının metni bugüne kadar tam olarak ortaya konmuş değildir.

P nüshasının mukaddimesinde derlemeyle ilgili olarak diğer nüshada yer almayan iki bilgiye daha rastlanmaktadır. Buna göre, mukaddimede atasözlerini biraraya getiren kişi, atasözlerini üç yılda derlediğini ve eserdeki toplam atasözü sayısının 1200 olduğunu ifade etmektedir. Burada yapılan incelemede P ve F nüshalarında toplamda 781 atasözü tespit edildiğine göre, aslında esas/ilk nüshada kaydedilen 419 atasözünden daha söz etmek mümkündür. Yine elde mevcut olan ve eksik olarak değerlendirilebilecek P ve F nüshaları ile ilgili olarak Boratav'ın fikri de şöyledir: 1200 atasözünün derlenmiş olduğu ve bizim gördüğümüz el yazmaları, araya giren daha başka el yazmalarından kısaltılarak sonradan toplanmıştır

(Oy 1972: 181). Ayrıca Boratav, Bibliothèque Nationale yazmasının Fatih yazmasına göre daha doğru, emin bir yazma olduğunu düşünmektedir (Oy 1972: 181).

Bu ön bilgilerden sonra ve atasözlerinin metnine geçmeden hemen önce *Kitâb-ı Atalar* yahut P nüshasındaki adıyla *Kitâb-ı Atalar Sözi*'nin bugün önemli atasözleri sözlüklerinden olan Nurettin Albayrak ve Ömer Asım Aksoy yayınlarında yer almayan birtakım atasözlerini içermesi bakımından da önemli bir derleme olduğunu vurgulamak gerekir.

Metnin Teşkili Hakkında

Atasözleri verilirken aşağıdaki hususlara dikkat edilmiştir:

1. Atasözleri alfabetik olarak dizilmiştir.
2. Atasözlerine sıra numaraları ve noktalama işaretleri eklenmiştir.
3. Kaydedilen atasözünün daha fazla olması sebebiyle F nüshası esas alınmıştır.
4. Nüsha farklılıkları dipnotlarla gösterilmiştir.
5. Okunuşunda tereddüt yaşanan sözcüklerin veya atasözlerinin yanına (?) işareti konmuştur.
6. Atasözlerinden sonra verilen harf ve rakamların sistematiği aşağıdaki örnekteki gibidir:

   Acıla ecelli söyleşür. **F.190 121a/13, P.450 17b/2**

   F=Süleymaniye (Fatih) nüshası, **190**=atasözünün Süleymaniye (Fatih) nüshasındaki sıra numarası, **121a/13**=atasözünün Fatih nüshasındaki varak ve satır numarasıdır.

   P=Paris nüshası, **450**=atasözünün Paris nüshasındaki sıra numarası, **17b/2**=atasözünün Paris nüshasındaki varak ve satır numarasıdır.

7. Metne yapılan eklemeler ve metindeki onarımlar < > işareti ile gösterilmiştir.
8. Kimi sözlerde yer alan ayıp/utanç veren sözcükler bazı harfleri noktalanarak metne alınmıştır.

Metin

1. Acemiden[2] .m korkmış ağaca çıkmış. F.646 134^{b}/8-9, P.192 9^{a}/7
2. Acıla[3] ecelli söyleşür. F.190 121^{a}/13, P.450 17^{b}/2
3. Acıyan eşek atdan geçer. F.373 126^{b}/5-6, P.478 18^{a}/9-10
4. Aç arslandan tok tonuz yeğdür. F.600 133^{a}/14, P.144 7^{b}/2
5. Aç emân bilmez erken karnun toyur. F.297 124^{a}/15-124^{b}/1, P.245 11^{a}/6
6. Aç karın katık istemez.[4] F.425 128^{a}/6-7, P.504 19^{a}/6
7. Açuk boğaz aç kalmaz. F.135 119^{b}/11, P.394 15^{b}/7
8. Âdem alası[5] içinde tavar alası taşında.[6] F.40 117^{a}/8-9, P.296 12^{b}/7-8
9. Âdem nefsinden hayvân yularından yedilür.[7] F.94 118^{b}/8, P.351 14^{a}/11
10. Ad<lu> kişi adından korkdukça[8] adsuz Tanrı'dan korkmaz. F.319 125^{a}/5-6, P.610 22^{b}/10
11. Adumuz rûsbî[9] ekmeğümüz[10] kuru[11] yerüz. F.685 135^{b}/13-14, P.43 4^{a}/3-4

---

2 F acemiden: P aç mayadan (?)
3 F. acıla: P. aç ile
4 *Aç karın katık istemez* ve *Uyku yasduk istemez* atasözleri İzbudak tarafından birleştirilmiş ve tek atasözü olarak verilmiştir (İzbudak 1936: 46).
5 *ala*=karışık renkli, alaca; insanın içinde olan gizli şeyler, iyi veya kötü fikir.
6 F. taşında: P. daşında
7 *yedil-* =yedekte götürülmek, birinin kılavuzluğunda gitmek.
8 F. korkdukça: P. korkınca
9 F. rûsbî: P. rûspî
10 F. ekmeğümüz: P. etmeğümüz
11 F. kuru: P. kurı

12. Adun nedür Reşîd bir söyle bir eşid. F.404 127^{b}/1-2, P.'de yok.
13. Ağaç kapu yapıldısa altun kapu açıldı. F.379 126^{b}/10-11, P.485 18^{b}/3-4
14. Ağaç ne kadar uzunısa[12] göğe erecegi yok.[13] F.100 118^{b}/13-14, P.358 14^{b}/5
15. Ağaç yumşakın[14] kurt yer. F.682 135^{b}/11, P.231 10^{b}/7
16. Ağustosda gölge kovan zemherîde karnın ovar. F.572 132^{b}/6-7, P.651 24^{a}/10-11
17. Ağzı eğri ensesinden bellüdür. F.638 134^{b}/2, P.184 8^{b}/11-9^{a}/1
18. Ahşam bâzârı sabâha yomdur.[15] F.437 128^{b}/2-3, P.517 19^{b}/4-5

Karı<yı>[16] yiğit eden tondur.[17/18] F.438 128^{b}/2-3, P.517 19^{b}/4-5

19. Ahşamdan sonra kapunı[19] yap.[20] F.85 118^{b}/1, P.342 14^{a}/5-6
20. Ahşam oldı kon sabâh oldı göç. F.30 116^{b}/15, P.286 12^{b}/1-2
21. Alçak eşek timârlamağa[21] genez olur.[22] F.639 134^{b}/2-3, P.185 9^{a}/1-2
22. Alçak uçan yüce konar yüce uçan alçak konar. F.352 126^{a}/4-5, P.457 17^{b}/7
23. Âlet işler er[23] öğünür. F.322 125^{a}/8, P.613 23^{a}/1

---

12 F. uzunısa: P. uzunsa
13 F. ereceği yok: P. ermez
14 F. yumşakın: P. yumşağın
15 *yom*=bereket, uğur.
16 *karı*=ihtiyar.
17 F. tondur: P. dondur
18 Bu iki atasözü P nüshasında tek bir atasözü olarak verilmiştir: *Ahşam bâzârı sabâha yomdur karıyı yiğit eden dondur.* P.517 19b/4-5
19 F. kapunı: P. kapun
20 *yap-* =örtmek, kapamak.
21 F. timârlamağa: P. tîmârlamağa
22 *genez ol-* =kolay olmak.
23 F. er: P. el

24. Alıla[24] arslan dutulur gücile güciğen[25/26] tutulmaz.[27] F.332 125^{b}/1-2, P.623 23^{a}/9
25. Alım birle borç ödenmez. F.78 118^{a}/9, P.335 14^{a}/1
26. Almağun satması dahı vardur. F.506 130^{b}/7, P.'de yok.
27. Almayı yokaru at inince hezâr[28] var iş (?).[29] F.418 128^{a}/1-2, P.'de yok.
28. Altun yerde paslanmaz taş yağmurdan[30] ıslanmaz. F.579 132^{b}/12-13, P.5 2^{b}/8
29. Anan kâbinin[31] ko öcün koma. F.285 124^{a}/5-6, P.121 6^{b}/8-9
30. Anasın gör kızın al kıyısın gör bezin al[32]. F.7 116^{a}/12-13, P.264 11^{b}/8-9
31. Anbârdan bir çâşnî[33] besdür.[34] F.'de yok, P.523 19^{b}/9
32. Arkın[35/36] meleyen de[37] bulur katı meleyen de[38/39] kuzusın. F.183 121^{a}/7, P.443 17^{a}/8-9
33. Aruğun[40] aslı belürmez. F.298 124^{b}/1, P.246 11^{a}/7
34. Arusın söyündür[41] balın andan[42] ye. F.89 118^{b}/3-4, P.346 14^{a}/7-8

---

24 *al*=hile, tuzak.
25 F. güciğen: P. göcen (*göcen*=tavşan, köpek, kedi gibi hayvanların yavruları).
26 *güciğen*=köstebek (İzbudak 1936: 72).
27 F. tutulmaz: P. dutulmaz
28 *hezâr*=bin.
29 *varış* (?).
30 F. yağmurdan: P. yağmurda
31 *kâbin*=nikâhta güvey tarafından geline verilmesi taahhüt edilen para, ağırlık, mihr-i muaccel.
32 F. al: P.'de yok
33 *çâşnî*=lezzet, tat, çeşni; tadımlık.
34 *bes*=yeter, kâfi.
35 F. arkın: P. arkun
36 *arkın*=yavaş, hafif.
37 F. de: P. dahı
38 F. de: P. dahı
39 F.'de yok: P. bulur
40 *aruk*=zayıf, cılız, sıska.
41 *söyündür-* =söndürmek.
42 F. balın andan: P. andan balın al

35. Asıl[43] azmaz sağ[44] yiymez.[45] F.19 116^{b}/7-8, P.275 12^{a}/6
36. ʿÂsî kuzıya kurt yetmez.[46] F.616 133^{b}/13, P.161 8^{a}/4-5
37. Aşağa korsam pas olur yokaru[47] korsam is olur.[48] F.317 125^{a}/3-4, P.608 22^{b}/8
38. ʿÂşıka yâ sabr yâ sefer gerekdür.[49] F.255 123^{a}/9-10, P.21 3^{a}/9
39. Aş tuzıla tuz oranıla. F.410 127^{b}/7, P.'de yok.
40. Ata dôstı oğula mîrâsdur. F.254 123^{a}/9, P.20 3^{a}/8-9
41. Atalarun bir sözi bin öğüde geçer. F.'de yok, P.538 20^{a}/10
42. At mı[50] satdun gümişlü[51] yancuğum[52] isen[53] kesil.[54] F.449 128^{b}/13-14, P.530 20^{a}/3-4
43. Atunı[55] boz at yanına bağlama yâ hûyın hûlanur yâ tüyin. F.338 125^{b}/7-8, P.629 23^{b}/3
44. Atunı dôst bigi sakla düşmân bigi bin. F.175 120^{b}/13-14, P.433 17^{a}/1
45. Atun[56] kulağın kesün[57] yine[58] atdur[59] tonuzun kuyruğın[60] kesün[61] yine[62] tonuzdur. F.605 133^{b}/3-4, P.149 7^{b}/6-7

---

43 F. asıl: P. asl
44 *sağ*=karışık olmayan, katkısız, halis.
45 *yiy-* =kokmak, kokuşmak.
46 *yet-* =başa çıkmak, gücü yetmek.
47 F. yokaru: P. yokarı
48 Ömer Asım Aksoy bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade etmektedir (Aksoy 1988: 57).
49 F. gerekdür: P. gerek
50 F. at mı: P. atumı (?)
51 F. gümişlü: P. gümişli
52 *yancuk*=para kesesi; at zırhı. *gümişlü yancuk*=gümüşle işlenmiş eyer takımı (İzbudak 1936: 80).
53 F. yancuğum isen: P. yancuğumısan
54 *kesil-* =ayrılmak, uzaklaşmak.
55 F. atunı: P. atun
56 F. atun: P. itün
57 F. kesün: P. kes
58 F. yine: P.'de yok
59 F. atdur: P. itdür
60 F. kuyruğın: P. kulağın
61 F. kesün: P. kes
62 F. yine: P.'de yok

46. Atun yörüğenin[63]/[64] al yüğrük[65] çıkarsa tâliʿün. F.178 121ᵃ/2, P.438 17ᵃ/4-5
47. Avcı atın it yemez. F.507 130ᵇ/7, P.'de yok.
48. Av köpeği avdan kalmaz. F.655 135ᵃ/2, P.200 9ᵇ/2
49. ʿAvret düzdüği evi Tanrı yıkmaz ʿavret bozduğı evi Tanrı yapmaz. F.223 122ᵃ/11-12, P.'de yok.
50. ʿAvrete oğlana mey-hôra râz[66] deme.[67] F.527 131ᵃ/10, P.565 21ᵃ/8-9
51. ʿAvretünile[68] bâzârun[69] kimseye inanma. F.109 119ᵃ/5-6, P.367 14ᵇ/11
52. ʿAvretün mestûresin al gözen[70]/[71] çıkarsa tâliʿün. F.179 121ᵃ/3, P.440 17ᵃ/5-6
53. ʿAvret var kim arpa unın aş eyler ʿavret var kim kertik başın yaş eyler. F.'de yok, P.91 5ᵇ/8-9
54. Ay benümile olsun ılduz g.tine ayağum. F.'de yok, P.215 10ᵃ/5
55. ʿAybsuz yâr isteyen yârsuz kalur. F.92 118ᵇ/6, P.349 14ᵃ/9-10
56. Ay gör oruç tut[72] ay gör bayram eyle. F.165 120ᵇ/5-6, P.423 16ᵇ/5
57. Aylak[73]/[74] kan alıcı bulıcak tamarlarun toğrat.[75] F.370 126ᵇ/3-4, P.475 18ᵃ/7-8

---

63 F. yörüğenin: P. yüğrüğin
64 *yörüğen*=hızlı yürüyen, ayağına çabuk, çevik.
65 *yüğrük*=koşucu, seri.
66 *râz*=sır. Metinde *zâr* olarak yazılmıştır.
67 F. deme: P. verme
68 F. ʿavretünile: P. ʿavretünle
69 F. bâzârun: P. bâzârunı
70 F. gözen: P. gözel
71 *gözen*=hoş, güzel.
72 F. ay gör oruç tut: P. oruç dut ay gör
73 F. aylak: P. rây-gân (*rây-gân*=bedava).
74 *aylak*=bedava.
75 F. toğrat: P. doğrat

58. Aylak[76] turmakdan[77] aylak[78] işlemek yeğdür. F.17 116^{b}/6, P.273 12^{a}/4
59. Ayunun[79] dişin görmeyen başın[80] kabak sanur. F.621 134^{a}/2, P.166 8^{a}/8-9
60. Ayuyı belinlet[81]/[82] temâşâya bak kurdı[83] belinlet[84] kefen yarakla.[85] F.191 121^{a}/14, P.451 17^{b}/2-3
61. Azacuk[86] işüm[87] gavgâsuz başum. F.172 120^{b}/11-12, P.430 16^{b}/10
62. Azacuk nereye gidersin çok[88] getürmeğe. F.155 120^{a}/12, P.413 16^{a}/9
63. Azı[89] bilmeyen çoğı hîç[90] bilmez. F.153 120^{a}/10-11, P.411 16^{a}/8
64. Bahîl[91] cennete girmez girirse de[92] rahmet bulmaz. F.636 134^{a}/15-134^{b}/1, P.182 8^{b}/10
65. Bahîl gün olsa kimse üstine toğmazdı. F.491 130^{a}/7, P.'de yok.
66. Bak bakışun al alışun. F.137 119^{b}/12-13, P.396 15^{b}/8

---

76 *aylak*=işsiz güçsüz. Metinde *ayluk* biçiminde yazılmıştır.
77 F. turmakdan: P. durmakdan
78 Metinde *ayluk* biçiminde yazılmış İzbudak tarafından da *ayluk* olarak okunmuştur (İzbudak 1936: 10). P. *aylak.*
79 Boratav tarafından *itün* olarak okunmuştur (Boratav 1954: 239).
80 F. başın: P. başını
81 F. belinlet: P. böglet (*böglet-* =acı acı ses çıkartmak, böğürtmek).
82 *belinlet-* =korkutmak, ürkütmek. İzbudak bu kelimeyi *belgilet* olarak okumuştur (İzbudak 1936: 27).
83 F. kurdı: P. kurd
84 F. belinlet: P. böglet
85 *yarakla-* =hazırlamak.
86 F. azacuk: P. azcuk
87 F. işüm: P. aşum
88 F. çok: P. çokça
89 F. azı: P. az
90 F. çoğı hîç: P. hîç çoğ
91 *bahîl*=cimri.
92 F. de: P.'de yok

67. Balçığı[93] dîvâra vur[94] tutarsa[95] hôş[96] dutmazsa gine[97] hôş. F.323 125^{a}/8-9, P.614 23^{a}/1-2
68. Bal da bal behâsı da bal. F.598 133^{a}/12-13, P.142 7^{b}/1
69. Bal demeğile ağız tatlu olmaz. F.509 130^{b}/9-10, P.'de yok.
70. Balık başından yiyir.[98]/[99] F.20 116^{b}/8, P.276 12^{a}/6
71. Balıla kaymak isteyen akçasına kıymak gerek. F.374 126^{b}/6-7, P.479 18^{a}/10-11
72. Balı olan bal yemez mi? F.283 124^{a}/4, P.119 6^{b}/7
73. Bal isterken belâ[100] buldum.[101] F.540 131^{b}/5, P.579 21^{b}/7-8
74. Bal tutan[102] barmağın yalar. F.87 118^{b}/2, P.344 14^{a}/7
75. Bal yeyen belâsın çekmek gerek. F.546 131^{b}/10-11, P.585 22^{a}/1-2
76. Bana iki taş arasından[103] un getür. F.458 129^{a}/6, P.541 20^{b}/1
77. Bana şuʿle[104] vermeyen göz çıksun. F.166 120^{b}/6-7, P.424 16^{b}/6
78. Bana yaramayanı bir pûla almazam. F.378 126^{b}/9-10, P.484 18^{b}/2-3
79. Baskusuz sazı[105] yel alur. F.86 118^{b}/1-2, P.343 14^{a}/6
80. Baş gidicek pâyidâr olmaz ayak. F.289 124^{a}/8, P.125 6^{b}/11
81. Başına gelen başmakçı.[106] F.139 119^{b}/14, P.398 15^{b}/9
82. Başına gelen hekîm. F.51 117^{b}/2, P.308 13^{a}/5

---

93 F. balçığı: P. balçık<ı>
94 F. vur: P. ur
95 F. tutarsa: P. dutarsa
96 F. hôş: P. <hôş>
97 F. gine: P. lekesi
98 F. yiyir: P. yenür
99 *yiy-* =kokmak.
100 F. belâ: P. belâya
101 F. buldum: P. uğradum
102 F. tutan: P. dutan
103 F. arasından: P. arasında
104 *şuʿle*=ışık, parıltı. İzbudak tarafından *şuʿde* olarak okunmuştur (İzbudak 1936:25).
105 F. sazı: P. hisârı
106 *başmakcı*=ayakkabıcı.

83. Baş sağ olıcak börk eksük olmaz. F.163 120^{b}/4, P.421 16^{b}/3-4
84. Başuna toprak koyma[107] koyarsan ulu yerden koy. F.176 120^{b}/15, P.436 17^{a}/3
85. Bayağı Mehemmed bayağı börki. F.287 124^{a}/7, P.123 6^{b}/9-10
86. Bayram istemeyen bayrama ermesün. F.335 125^{b}/5, P.626 23^{a}/11-23^{b}/1
87. Bâzirgânı bit yer kazanduğın at yer. F.405 127^{b}/2, P.'de yok.
88. Bazlamaç bilmeyen deve tabanın bazlamaç sanur. F.'de yok, P.509 19^{a}/9-10
89. Beğler buyruğı yohsula kan ağladur. F.538 131^{b}/3-4, P.577 21^{b}/6
90. Beğler deve bigi olur kancaruya[108]/[109] olursa[110] yedilür.[111] F.260 123^{a}/13-14, P.24 3^{a}/11-3^{b}/1
91. Beğlere ve ʿavrete[112] inanma akar suya tayanma. F.26 116^{b}/12, P.282 12^{a}/10
92. Beğlerle erişen[113] başdan çıkar. F.'de yok, P.128 7^{a}/2
93. Beğler sözi gevherdür sımak[114] olmaz. F.539 131^{b}/4-5, P.578 21^{b}/6-7
94. Beğlerün ʿaklı olmaz ʿakıl[115] işin devlet işler. F.261 123^{a}/14-15, P.26 3^{b}/1-2
95. Beğlerün sözi sözün[116] beğidür. F.521 131^{a}/5, P.559 21^{a}/4
96. Beğ olugör sana kul eksik olmaz. F.232 122^{b}/5, P.'de yok.

---

107 *başa toprak saç-* sözüyle ilgili ayrıntılar için Yılmaz 2013'e bakınız.
108 F. kancaruya: P. kancaru
109 *kancaru*=nereye, neresi.
110 F. olursa: P. dilerise
111 *yedil-* =yönlendirilmek.
112 F. beğlere ve ʿavrete: P. beğlere
113 *eriş-* =uğraşmak, sataşmak, münakaşa etmek.
114 *sımak*=kırmak.
115 F. ʿakıl: P. ʿakl
116 F. sözün: P. her sözün

97. Beğ tanası[117] bigi[118] yatup gevşer.[119/120/121/122] F.683 135^{b}/12, P.40 4^{a}/1
98. Belâ çekmeyince[123] bal yenmez. F.88 118^{b}/3, P.345 14^{a}/7
99. Ben de hâlümce Bedreddî'nem.[124] F.302 124^{b}/5, P.250 11^{a}/10
100. Ben genümüle[125/126] mi büklürem[127] beni erenler büklüdür. F.661 135^{a}/7-8, P.208 9^{b}/10
101. Ben istemez miyem kayınatam kassâb ola ve kayınanam hammâmcı ola. F.496 130^{a}/12-13, P.'de yok.
102. Benüm ol tâlığım[128] yokdur[129] ki gökden pâlân yağarsa kuskunı[130/131] boğazıma geçe. F.653 134^{b}/14-135^{a}/1, P.198 9^{a}/11-9^{b}/1
103. Beş barmak düz olmaz. F.156 120^{a}/13, P.414 16^{a}/10
104. Beş de beş beş buçuk da beş. F.'de yok, P.201 9^{b}/3
105. Bıçakı[132] ortaya ko Saʿd-i Vakkâs'ıla ok at. F.518 131^{a}/2-3, P.557 21^{a}/2
106. Bıçak kendü sapın kesmez.[133] F.119 119^{a}/13-14, P.378 15^{a}/7
107. Bınar başından kokar. F.'de yok, P.105 6^{a}/9

---

117 F. tanası: P. danası
118 F. bigi: P. gibi
119 *gevşe-*=geviş getirmek.
120 F. yatup gevşer: P. yat<up> gevşeme görsetme (?)
121 Aslında atasözü değil deyimdir. krş. *bey eşeği gibi yatmak* (Kayra 1992: 35).
122 Bu atasözü İzbudak tarafından *Bey tanası bigi yatub gevşer* (İzbudak 1936: 65), Boratav tarafından ise *Bekire* (veya *Beğ*) *danası gibi pat g.tüme g.tüme* biçiminde okunmuştur (Boratav 1954: 231).
123 F. çekmeyince: P. gelmeyince
124 Simavnalı Bedreddin olmak gerek (İzbudak 1936: 36).
125 F. genümüle: P. genümle
126 *gen*=istek. İzbudak tarafından *kekümüle* (?) olarak okunmuştur (İzbudak 1936:63).
127 F. büklürem: P. büklütdüm
128 F. tâlığım: P. tâliʿüm mi
129 F. yokdur: P. var
130 F. kuskunı: P. kusgunı
131 *kuskun*=hayvanın kuyruğu altından geçirilerek eyere bağlanan kayış.
132 F. bıçakı: P. buçuk (?)
133 F. kesmez: P. yonmaz

108. Bınarı başından avla.[134] F.430 128^{a}/10-11, P.510 19^{a}/10
109. Bıyığına bakma muhannetdür. F.692 136^{a}/4, P.52 4^{a}/10
110. Bî-devlete öğüt veresin tekin[135] erişmedi[136/137] (?) benümile[138] der. F.471 129^{b}/3-4, P.87 5b/5-6
111. Bî-devlete ölüm ve öğüt hakdur evvel kü (?)[139] kişilere. F.'de yok, P.554 20^{b}/10-11
112. Bî-devletle kardaş okuşma.[140] F.68 117^{b}/15-118^{a}/1, P.325 13^{b}/4-5
113. Bilenile[141] bilmeyen bir olmaz. F.236 122^{b}/9, P.233 10^{b}/8-9
114. Bile toğmak neylesün bile böyümeyince. F.476 129^{b}/8-9, P.'de yok.
115. Bilmeye<n>e[142] bulut yükdür.[143] F.583 133^{a}/1, P.9 2^{b}/11
116. Bilmeyen katında tapu kılmağla[144] bükülmek birdür. F.'de yok, P.46 4^{a}/6
117. Bilmezem[145] demek çok dürlü kazâ savar. F.74 118^{a}/6, P.331 13^{b}/9
118. Bilüre dan[146] bildüğün işle. F.291 124^{a}/10, P.239 11^{a}/1-2
119. Bin akçalık kılıcı çek bir akçalık yayı çekme. F.485 130^{a}/1-2, P.'de yok.
120. Bin atmak bir vurmağa[147] muhtâcdur. F.517 131^{a}/2, P.556 21^{a}/1

---

134 *avla-* =çevresini kuşatmak, etrafını çevirmek.
135 *tekin*=boş, beyhude, abes; muharip, binazir (İzbudak 1936: 78).
136 F. erişmedi: P. erişmedün
137 *eriş-* =uğraşmak. [istihza etmek, dokunmak (İzbudak 1936: 71)].
138 F. benümile: P. benümle
139 *kü* (?)=ünlü, şöhretli.
140 *kardaş okuş-* =birbirini kardeş saymak.
141 F. bilenile: P. bilenle
142 Bu kelimeyi İzbudak *bulmaya* olarak okumuştur (İzbudak 1936: 58).
143 F. yükdür: P. yük
144 *tapu kıl-* =hizmet etmek, hürmet etmek.
145 F. bilmezem: P. bilmezin
146 *dan-* =danışmak.
147 F. vurmağa: P. urmağa

121. Bin atun varısa inişde in bir atun varısa yokuşda bin. F.329 125[a]/14-15, P.620 23[a]/6-7
122. Bin işçi bir başçı. F.320 125[a]/6-7, P.611 22[b]/11
123. Bin kargaya bir sapan taşı[148] yeter.[149] F.336 125[b]/5, P.627 23[b]/1
124. Bin kerre Allâh demekden bir kerre eyvallâh demek yeğdür. F.512 130[b]/11-12, P.'de yok.
125. Bir acı bin cebelü[150]/[151] soymaz. F.367 126[b]/1-2, P.472 18[a]/6
126. Bir ağaçdan okluk da çıkar b.kluk da çıkar.[152] F.686 135[b]/14-15, P.44 4[a]/4-5
127. Bir akça bitürdüğin eller bitürmez. F.380 126[b]/11, P.486 18[b]/4
128. Bir almayı bir akçaya soy bin armıdı[153] bir akçaya soyma. F.327 125[a]/12-13, P.618 23[a]/5
129. Bir[154] bine[155] küsemez.[156] F.606 133[b]/5, P.150 7[b]/7
130. Bir çiçeğile[157] yaz yarımaz.[158] F.345 125[b]/14, P.636 23[b]/8
131. Bir dahı gelin olsam yatış turış[159]/[160] öğren<ür>düm. F.147 120[a]/4-5, P.406 16[a]/3-4
132. Biregi s.kiyle gerdeğe girme. F.'de yok, P.92 5[b]/10
133. Biregü[161]/[162] atına binen tîz iner. F.60 117[b]/10, P.317 13[a]/10-11

---

148 F. taşı: P. daşı
149 F. yeter: P. yeter
150 F. cebelü: P. cebeli
151 *cebelü*=silahlı ve zırhlı asker.
152 F. çıkar: P.'de yok.
153 F. armıdı: P. armudı
154 F. bir: P. birlü
155 F. bine: P. binlüye
156 F. küsemez: P. küsmez
157 F. çiçeğile: P. çiçekle
158 *yarı-* =tamamlanmış olmak, kemale gelmek.
159 F. yatış turış: P. yatış durış
160 *yatış turış*=yatıp kalkma.
161 F. biregü: P. biregi
162 *biregü*=başkası.

134. Biregü sözin[163] biregüye demek[164] kolay olur.[165] F.423 128a/5, P.502 19a/4-5
135. Biregü t.şağıla aygırlanma. F.619 133b/15, P.164 8a/7
136. Biregüyi kûya[166] koymazlarımış[167] belüğüm[168/169] ket-hudâ evine asun derimiş. F.263 123b/2, P.28 3b/3-4
137. Biregü[170] yumruğın yemeyen kendü yumruğın demür sanur. F.387 127a/1-2, P.496 18b/11-19a/1
138. Bir <gör> görüş[171] bir gör biliş.[172] F.69 118a/1, P.326 13b/5
139. Bir hâdimün[173] gözin çıkarmışlar ol dahı t.şağum yolına demiş. F.677 135b/7-8, P.225 10b/2-3
140. Bir kalendere îmân getür demişler andan dahı vâzgeçdüm[174] demiş. F.660 135a/6-7, P.207 9b/7-8
141. Bir[175] kara[176] kuzgun[177] ağar<ur> mı der.[178] F.246 123a/3, P.25 3b/1
142. Bir kişide iki hüner çok mıdur?[179] F.558 132a/6
143. Bir kişi kir pas gördünse dene buzağu sanma. F.301 124b/4-5, P.249 11a/9

---

163 F. sözin: P. sözi
164 F. demek: P.'de yok.
165 F. kolay olur: P. kolay gelür
166 *kûy*=köy.
167 F. koymazlarımış: P. koymazlarmış
168 F. belüğüm: P. beliğüm
169 *belük*=ok ve yay çantası, sadak.
170 F. biregü: P. biregi
171 F. bir <gör> görüş: P. bir gör gör iş
172 Bu atasözü İzbudak tarafından *Bir görüş bir kör biliş* olarak okunmuştur (İzbudak 1936: 15). krş. *Ki bir kez biliş ki bir kez görişdür* (Hengirmen 1983: 39). Ayrıca kaynaklarda *Evvel görüş sonra biliş* diye bir atasözü daha bulunuyor. Dolayısıyla, bu atasözünün *Bir gör görüş bir gör biliş* şeklinde okunması daha doğru olabilir.
173 *hâdim*=hizmet eden köle; erkeklik bezleri çıkarılmış veya köreltilmiş olan erkek.
174 F. vâzgeçdüm: P. vâzgeldüm
175 F. bir: P. bu
176 F. kara: P. kar<a>
177 F. kuzgun: P. kuzgunı
178 F. ağar<ur> mı der: P. ağardur
179 F. çok mıdur: P. az olur

144. Bir kişinün[180] karnın[181] döğerlermiş[182] vay arkam dermiş. F.243 122^{b}/14-15, P.11 3^{a}/1-2
145. Bir koyuna ve[183] bin koyuna dahı[184] bir[185] çôbân gerek. F.523 131^{a}/6-7, P.561 21^{a}/5-6
146. Bir kuş bir çalıya sığınır[186] sen bir çaluca[187] olmadun mı? F.542 131^{b}/7, P.581 21^{b}/9-10
147. Bir mîh bir naʿl kurtarur bir naʿl bir at kurtarur bir at bir er kurtarur bir er bir memleket ku<r>tarur. F.568 132^{b}/1-3, P.647 24^{a}/6-7
148. Bir müd[188] tarı[189] bir akçaya bir karı[190] aç ölmiş. F.353 126^{a}/5-6, P.458 17^{b}/8
149. Bir sınaduğun bir dahı sınamak şûmdur.[191] F.226 122^{a}/14-15, P.'de yok.
150. Bir söyle bir eşit. F.205 121^{b}/11-12, P.'de yok.
151. Bir söz söyledün[192] kim[193] it sayağıla[194]/[195] yemez. F.561 132^{a}/8-9, P.602 22^{b}/3-4
152. Bir sürçen atun ayağın[196] kesmezler. F.428 128^{a}/9, P.507 19^{a}/8

---

180 F. kişinün: P. kişi
181 F. karnın: P. karnına
182 F. döğerlermiş: P. döğerler imiş
183 F. ve: P.'de yok.
184 F. dahı: P.'de yok.
185 F. bir: P.'de yok.
186 F. sığınır: P. sığınur
187 F. sen bir çaluca: P. bir çalıca sen
188 *müd*=tahıl ölçmekte kullanılan ve sekiz kileye denk gelen ölçek.
189 F. tarı: P. darı
190 F. karı: P. kaz
191 *şûm*=uğursuz, şom.
192 F. söyledün: P. söyledünüz
193 F. kim: P. ki
194 F. it sayağıla: P. sağyağıla it
195 *sayağı*=tereyağı.
196 F. ayağın: P. başın

153. Bir yiğitlikde bir kocalikde[197] bellüdür. F.110 119^{a}/6-7, P.369 15^{a}/1-2
154. Boğaza yumruk yaramaz. F.435 128^{a}/15, P.515 19^{b}/3
155. B.kı çöp ucıla yer oldun. F.'de yok, P.81 5^{a}/10
156. Borca içen iki kez[198] esirir.[199] F.50 117^{b}/1-2, P.307 13^{a}/4
157. Borcun emin[200] bilürem verüp kurtulmakdur. F.497 130^{a}/13-14, P.'de yok.
158. Borç eyü güne kalmaz. F.29 116^{b}/14, P.285 12^{b}/1
159. Borçlunun yalımı[201] alçak olur. F.390 127^{a}/4, P.499 19^{a}/3
160. Boş torbayıla at dutulmaz. F.'de yok, P.373 15^{a}/4
161. Boynuz isterken kulakdan çıkdum. F.140 119^{b}/15, P.399 15^{b}/10
162. Boz ata ʿavrete oğlana kulluk edenün yüzi ağarmaz. F.339-125^{b}/9, P.630 23^{b}/4-5
163. Börküm eski sözüm geçmez. F.371 126^{b}/4, P.476 18^{a}/8-9
164. Bu bilişle sağlık yerine s.küm alasın. F.'de yok, P.66 4^{b}/10
165. Bud kısmağla .m dar olmaz. F.'de yok, P.80 5^{a}/9-10
166. Buğday etmeğün yoğısa buğday dilün yok mı? F.196 121^{b}/4, P.'de yok.
167. Bugünki hergele[202] nevbeti[203] bizüm değüldür tavarun[204] ayruk yerde iste.[205] F.150 120^{a}/7-8, P.408 16^{a}/5-6
168. Buldum bilemedüm bildüm bulamadum. F.170 120^{b}/10, P.428 16^{b}/8-9

---

197 F. kocalikde: P. kocalıkda
198 F. kez: P. kerre
199 *esir-* =sarhoş olmak; aklını yitirmek, deli olmak.
200 *em*=ilaç.
201 *yalım*=mertebe, derece.
202 *hergele*=eşek sürüsü.
203 F. nevbeti: P.'de yok.
204 F. tavarun: P. tavarun kişi
205 F. iste: P. yokla

169. Bulınanda kız[206] yok. F.456 129^{a}/5, P.539 20^{a}/11
170. Burun yüzden götürülmez. F.452 129^{a}/1, P.534 20^{a}/7
171. Câhilün dostluğından ʿâlimün düşmânlığı yeğdür. F.58 117^{b}/8, P.315 13^{a}/9-10
172. Cân alıcıdan korkup oğlancuklarun yavuz öğretme. F.225 122^{a}/13-14, P.'de yok.
173. Cân alıcı oğlançuklar üleşdürmiş[207] anun ana benüm bana[208] tek[209] kosun.[210] F.195 121^{b}/3, P.456 17^{b}/6-7
174. Cihân-gîr olmışlar dehâ<n>-gîr[211] olmamışlar. F.562 132^{a}/9-10, P.603 22^{b}/4
175. Cömerd elin kimse kesmez. F.154 120^{a}/11, P.412 16^{a}/8-9
176. Cuha'ya[212] muhtesiblık[213] vermişler evvelâ atasın haklamış. F.149 120^{a}/6-7, P.'de yok.
177. Cuhûd[214] etmeğin yeyen yine[215] cühûd yardımın kovar.[216] F.308 124^{b}/10-11, P.256 11^{b}/3
178. Çabalama öğrenürsin yancuğum. F.657 135^{a}/3, P.204 9^{b}/4-5
179. Çamı[217] budağından gözeli[218] <tudağından>...[219] F.101 118^{b}/14, P.359 14^{b}/5-6

---

206 *kız*=kıtlık, darlık; pahalılık.
207 *üleşdür-* =paylaştırmak, taksim etmek.
208 F. bana: P. banadur
209 F. tek: P.'de yok.
210 F. kosun: P.'de yok.
211 *dehân-gîr*=ağzını tutan. İzbudak tarafından *daha kir* (?) olarak okunmuştur (İzbudak 1936: 37).
212 *Cuha*=İkinci hicri asırda Küfe'de yaşamıştır. Belahat ve hamakatıyla şöhret kazanmıştır. Nasrettin Hoca fıkralarını andırır birçok hikâyeleri vardır (İzbudak 1936: 23).
213 *muhtesib*=İslam şehirlerinde çarşı ve pazar esnafını din kurallarına göre denetleyen görevli, belediye memuru.
214 *cuhûd*=Yahudi, çıfıt.
215 F. yine: P.'de yok.
216 *kov-* =gözetmek.
217 F. çamı: P. çam
218 F. gözeli: P. gözel
219 F.'de eksik: P. dudağından

180. Çanağa ne toğrarsan[220] kaşuğunda[221] ol çıkar. F.445 128^{b}/9, P.525 19^{b}/10-11
181. Çaylağa sormışlar anasın koyup yavrısın neye kaparsın âvâzı kulağuma hôş gelür demiş. F.415 127^{b}/11-13, P.'de yok.
182. Çevik kuş iki ayağında<n>[222] tutulur.[223] F.53 117^{b}/3-4, P.310 13^{a}/6
183. Çıbuğı[224] yaşıken eğmek gerek sonra eğin vermez.[225] F.462 129^{a}/10-11, P.545 20^{b}/3-4
184. Çırâk dibi karanu olur. F.303 124^{b}/6, P.251 11^{a}/10-11
185. Çôban[226] çoluk. F.609 133^{b}/7, P.154 7^{b}/10
186. Çoğıla[227] azun oyunı olmaz. F.607 133^{b}/5-6, P.151 7^{b}/7-8
187. Çok ağız bir olıcak bir ağız hîc olur.[228] F.592 133^{a}/8, P.136 7^{a}/8
188. Çok it av eylemez. F.'de yok, P.102 6^{a}/7
189. Çömlek demiş dibüm altun kaşık demiş girdüm çıkdum. F.436 128^{b}/1, P.516 19^{b}/3-4
190. Çöreğün böyüği[229] un çokluğundan[230] olur. F.525 131^{a}/8-9, P.563 21^{a}/7
191. Çöreğünde çiğün[231] yoğısa gam yeme. F.401 127^{a}/14, P.'de yok.
192. Çuvâl-dûz yurdusı[232] denlü delikden deve denlü sovuk girür. F.493 130^{a}/9-10, P.'de yok.

---

220 F. toğrarsan: P. doğrarsan
221 F. kaşuğunda: P. kaşuğuna
222 F. ayağında<n>: P. ayağından
223 F. tutulur: P. dutulur
224 F. çıbuğı: P. çıbuk
225 Bu atasözünün *sonra eğin vermez* kısmı İzbudak yayınında yoktur.
226 F. çôban: P. çôbân
227 F. çoğıla: P. çoğla
228 F. hîc olur: P. hîç olur
229 F. böyüği: P. böyüklüği
230 F. çokluğundan: P. çokluğından
231 İzbudak tarafından *cek* < *şek* =şüphe biçiminde okunmuştur (İzbudak 1936: 69). krş. *Çöreğinde çiği olan alınır* (Albayrak 2009: 316).
232 *yurdu*=delik.

193. Çünki tamağun yok elün göbekde (?) neyler. F.'de yok, P.62 4b/7
194. Çürük baklanun[233] kör alıcısı olur. F.138 119b/13-14, P.397 15b/8-9
195. Dalabın[234] bilmeyen devlüngeç[235] atar.[236] F.504 130b/5, P.'de yok.
196. Daʿvicün dâniş-mend[237] oldı yarıcun[238] Allâh olsun. F.203 121b/9-10, P.'de yok.
197. Degü dinleyen[239] kendü ʿaybın eşidür. F.35 117a/4, P.291 12b/5
198. Değirmene dadanan köpek dere sıyırdır.[240]/[241]/[242] F.620 134a/1, P.165 8a/7-8
199. Değirmene varan un üğüdür[243] evdeki nevbet sorar. F.71 118a/3-4, P.328 13b/7
200. Değirmi yurt tutmağa[244] değirmi g.t gerek. F.641 134b/4, P.187 9a/3
201. Dek duranun[245] devece assısı vardur.[246] F.97 118b/11, P.354 14b/2-3

---

233 F. baklanun: P. baklânun
234 *dalap*=çiftleşme isteği. İzbudak bu kelimeyi *dalabı-* "kımıldamak, kımıldanmak, kalkmak istemek" fiili olarak değerlendirmiştir (İzbudak 1936: 69).
235 *devlüngeç*=çaylak cinsinden bir alıcı kuş.
236 İzbudak bu kelimeyi *ata-* (?) olarak değerlendirmiş ve "ad vermek, ad koymak" (İzbudak 1936: 67) anlamlarını vermiştir.
237 *dâniş-mend*=kadı yardımcısı.
238 *yarıcu*=yardımcı.
239 *degü dinle-* =bir kişinin konuşmasına kulak vermek (İzbudak 1936: 70), gizlice dinlemek.
240 F. sıyırdır: P. sıyırdur
241 *sıyırt*=tarlalarda suyun düzgün akması için toprağı sıyırarak suya yol açmak.
242 İzbudak bu kelimeyi *sıyrudur* (*sıyru*=susuzluk, istiska illeti) olarak okumuştur (İzbudak 1936: 61). krş. *Değirmene dadanan köpek, dere sıyırtır* (Albayrak 2009: 329).
243 F. üğüdür: P. üğidür
244 F. yurt tutmağa: P. yurt dutmağa
245 *dek dur-* =uslu, sessiz sakin durmak; susmak.
246 F. vardur: P. var

202. Delüden uslu haber... F.'de yok, P.305 13ᵃ/3
203. Delüklü taş yerde kalmaz. F.113 119ᵃ/8-9, P.372 15ᵃ/3
204. Delüye depret[247] delü sana sapradur.[248] F.266 123ᵇ/4-5, P.32 3ᵇ/7
205. Delüye ne kalem. F.'de yok, P.72 5ᵃ/4
206. Delüyile helvâ yemekden usluyıla savaş yeğdür. F.296 124ᵃ/14-15, P.244 11ᵃ/5-6
207. Deminde kaçmak dahı erlikdendür. F.513 130ᵇ/13, P.'de yok.
208. Denizde[249] balık mı satarsın. F.'de yok, P.95 6ᵃ/1
209. Derziye göç demişler iğnesin başına sokmış. F.79 118ᵃ/10, P.336 14ᵃ/1-2
210. Deve kuşına yük getür[250] demişler ben[251] kuşam demiş uç demişler deve uçar mı demiş. F.659 135ᵃ/5-6, P.206 9ᵇ/7-8
211. Deve ölürse derisi eşeğe yük olur. F.575 132ᵇ/9, P.654 24ᵇ/1-2
212. Deveye binüp yara[252] pusma.[253] F.420 128ᵃ/3, P.'de yok.
213. Deveye burç[254] gereğise[255] boynın[256] uzada. F.98 118ᵇ/12, P.355 14ᵇ/3
214. Deve yerine deve çöker. F.623 134ᵃ/3-4, P.168 8ᵃ/10
215. Deveyi yel aldı derler tozunı gökde iste. F.'de yok, P.85 5ᵇ/3-4
216. Devletlünün ʿavreti ölür bî-devletün eşeği. F.'de yok, P.86 5ᵇ/4

---

247 *depret-* =kımıldatmak, sarsmak; kızdırmak.
248 *saprat-* =akla mantığa ters veya ağza alınmayacak türden sözler söylemek; hezeyanda bulunmak; abuk sabuk söylenmek.
249 Boratav tarafından *denizden* olarak okunmuştur (Boratav 1954: 234).
250 F. getür: P. götür
251 F. ben: P.'de yok.
252 *yar*=uçurum.
253 *pus-* =saklanmak, gizlenmek.
254 *burç*=dallardaki taze yaprak ve filiz.
255 F. gereğise: P. gerek <ise>
256 F. boynın: P. boyun

217. Devletlünün ayağı katında yatmak[257] yeğdür bî-devletün başı katında yatmakdan.[258] F.451 128b/15-129a/1, P.532 20a/5-6
218. Devletlü ol kişidür kim düşmânın bile. F.515 130b/15, P.'de yok.
219. Devlet oğul mâl tahıl milk değirmen.[259] F.591 133a/7-8, P.135 7a/7
220. Devletsüze devlet olumadum devletsüzden kaçup kurtulumadum. F.407 127b/4-5, P.'de yok.
221. Devletsüz oğlun olmakdan devletlüye kul olmak yeğdür. F.395 127a/9, P.'de yok.
222. Diğrenden[260]/[261] korkan porsuk hirmân[262] yanında[263] neyler.[264] F.463 129a/11-12, P.546 20b/4-5
223. Dil ebsem olsa[265]/[266] baş esendür.[267] F.107 119a/4, P.365 14b/9-10
224. Dilkü ne kadar çevük[268] ise birgün boğazı ele verür. F.618 133b/14-15, P.163 8a/6
225. Dilkü[269] ne kadar yatursa eni[270]/[271] ol kadar yeler.[272] F.617 133b/13-14, P.162 8a/5
226. Diş eti karın toyurmaz.[273] F.340 125b/10, P.631 23b/5

---

257 İzbudak tarafından bu kelime *taymak*=ayak kaymak, düşmek olarak okunmuştur (İzbudak 1936: 48).
258 F. yatmakdan: P. yatmadan
259 F. devlet ... değirmen: P. devlet oğul mâl u tahıl milk ü değirmen
260 F. diğrenden: P. dikeninden
261 *diğren*=dirgen, harmanda sapları yaymak ya da toplamak için kullanılan ucu çatal şeklinde alet.
262 F. hirmân: P. hirmen
263 F. yanında: P. kenârında
264 F. neyler: P. neylersin
265 F. ebsem olsa: P. epsem olsa
266 *ebsem ol-* =susmak.
267 F. esendür: P. esen olur
268 F. çevük: P. çâpük
269 F. dilkü: P. tilkü
270 İzbudak tarafından *iki* olarak okunmuştur (İzbudak 1936: 60).
271 *en*=(hayvanlar için) ayak.
272 *yel-* =koşmak.
273 F. toyurmaz: P. doyurmaz

227. Dişi sevilmeyince erkek kovulmaz.[274] F.596 133[a]/11, P.140 7[a]/9-10
228. Dôstıla[275] etmeği incecük uzunca yemek gerek. F.184 121[a]/8, P.444 17[a]/9
229. Dôstıla[276] ye iç satu[277] bâzâr eyleme. F.57 117[b]/7, P.314 13[a]/9
230. Döğülmek eşeğe yarşur[278] edebsüzlik etme.[279] F.282 124[a]/3-4, P.118 6[b]/6-7
231. Dutalum bir deve bir akçaya ne vereyin?[280] F.343 125[b]/12-13, P.634 23[b]/7
232. Dükkan[281] darçuk olıcak oturacak yer bulınmaz. F.552 131[b]/15-132[a]/1, P.591 22[a]/5-6
233. Dünyâyı ümîdile[282] yemişlerdür. F.284 124[a]/5, P.120 6[b]/8
234. Düşmâna yarak[283] gerek yâ düşmândan ırak gerek. F.482 129[b]/14, P.'de yok.
235. Düşmânun[284] ʿömri akça gibi olsun. F.127 119[b]/5, P.386 15[b]/1-2
236. Düşmeni sen kendünden yeğin[285] gör alu[286] çıkarsa[287] tâliʿün. F.151 120[a]/8-9, P.409 16[a]/6-7
237. Ebleh[288] kehel[289]/[290] olmaz. F.27 116[b]/13, P.283 12[a]/11

---

274 *kovul-* =peşinden gitmek, arkasına düşmek.
275 F. dôstıla: P. dôstla
276 F. dôstıla: P. dôstla
277 F. satu: P. satı
278 F. yarşur: P. yaraşur
279 F. edebsüzlik etme: P. edebsüzlık eyleme
280 F. dutalum ... vereyin: P. bir deve bir akçaya
281 F. dükkan: P. dükkân
282 F. ümîdile: P. ümîdle
283 *yarak*=silah.
284 F. düşmânun: P. düşmenün
285 F. yeğin: P. yeğ
286 *alu*=âciz; ahmak; aşağıda, geride.
287 F. alu çıkarsa: P. alu olursan
288 *ebleh*=akılsız, budala, alık.
289 F. kehel: P. kâhil (*kâhil*=tembel).
290 *kehel*=tembel

238. Ecelsüze ölüm yok. F.385 126^{b}/15, P.491 18^{b}/7-8
239. Ecelün yoğısa s.kümden ölmeyesin. F.'de yok, P.65 4^{b}/9-10
240. Ecel yeri açukdur cebe[291] dahı[292] fâyide etmez. F.362 126^{a}/12-13, P.467 18^{a}/2-3
241. Eden bulur inleyen ölür. F.33 117^{a}/2, P.289 12^{b}/4
242. Eğer artuk yerün varısa çalunayum. F.'de yok, P.527 20^{a}/1-2
243. Eğrilerde yol toğrı. F.477 129^{b}/9, P.'de yok.
244. Eğri otur toğrı söyle. F.21 116^{b}/8-9, P.277 12^{a}/7
245. Ekinci kırk yılda[293] biter[294] bâzirgân kırk günde. F.543 131^{b}/8, P.582 21^{b}/10
246. Eksükliğile böyüyenün yalımı[295] alçak olur. F.406 127^{b}/3, P.'de yok.
247. El atduğı taş ırak gider. F.382 126^{b}/13, P.488 18^{b}/5-6
248. El elden ayruksı olmaz töresi ayruk olur.[296] F.293 124^{a}/12, P.241 11^{a}/3
249. El elden üstündür. F.281 124^{a}/2-3, P.117 6^{b}/6
250. El eli yur iki el yüzi yur. F.582 132^{b}/15-133^{a}/1, P.8 2^{b}/11
251. Ele sen sorınca el sana sorsun. F.237 122^{b}/9-10, P.234 10^{b}/9
252. Ele uyan eşlerin boşar. F.208 121^{b}/14, P.'de yok.
253. El gezen elce bilür. F.419 128^{a}/2, P.'de yok.
254. El gezen yâ budına bulur ya boğazına. F.'de yok, P.70 5^{a}/3
255. El gözi mehekdür. F.474 129^{b}/6-7, P.'de yok.
256. El içün ağlayan göz çıksun. F.209 121^{b}/15, P.'de yok.
257. El-ikrârü mine'l-îmân.[297] F.360 126^{a}/11, P.465 18^{a}/1

---

291 *cebe*=zırh, zırhlı elbise.
292 F. dahı: P.'de yok.
293 F. yılda: P. günde
294 F. biter: P. bayar (*baya-* =zenginleşmek).
295 *yalım*=mertebe, derece.
296 F. ayruk olur: P. ayruksı olur
297 F. el-ikrârü mine'l-îmân: P. ıkrâr îmândur

258. Elile[298] gelen vurgun düğün bayramdur.[299] F.383 126^{b}/14, P.489 18^{b}/6-7
259. El ile tavşan avlayalar. F.'de yok, P.533 20^{a}/6
260. El kuyruk yağıdur yeyigör. F.365 126^{a}/15, P.470 18^{a}/4-5
261. El oğlından oğlun böyüt.[300] F.'de yok, P.132 7^{a}/5
262. El önüne[301] kimse turmaz.[302] F.312 124^{b}/14, P.260 11^{b}/6
263. Elün ağzı fâldur ne derse[303] olur.[304] F.259 123^{a}/12-13, P.23 3^{a}/10-11, P.69 5^{a}/2
264. Elünile[305] verürsen aş olur sonra kalan savaş olur. F.557 132^{a}/56, P.598 22^{a}/11
265. Elün işdeyiken gözün eşde[306] olsun. F.171 120^{b}/10-11, P.429 16^{b}/9
266. Emânete hiyânet olmaz. F.75 118^{a}/7, P.332 13^{b}/10
267. Emeğün sağdıç emeğine dönsün.[307] F.134 119^{b}/10-11, P.393 15^{b}/6
268. Engece[308] niçün yanın[309] yörürsin demişler yiğide niçe yörürse yaraşur demiş. F.333 125^{b}/3-4, P.624 23^{a}/9-10
269. Ere at<a> ite sinci[310] yok.[311] F.'de yok, P.356 14^{b}/4

---

298 F. elile: P. elle
299 F. düğün bayramdur: P. düğündür
300 Bu atasözü Boratav tarafından *İyi ağılundan oğulun büyüt* (?) biçiminde okunmuştur (Boratav 1954: 239).
301 F. önüne: P. önine
302 F. turmaz: P. dolanımaz
303 F. derse: P. deseler (23. atasözü), P. derlerse (69. atasözü)
304 Bu atasözü P nüshasında hem 23 hem de 69. atasözleri olmak üzere iki defa kaydedilmiştir.
305 F. elünile: P. elünle
306 *eş*=dost, tanıdık.
307 Ömer Asım Aksoy bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade etmektedir (Aksoy 1988: 57).
308 F. engece: P. yengece
309 *yanın*=yan yan, yampiri yampiri.
310 *sinci*=hassas tartı aleti, terazi; şekil, biçim, kıyafet. krş. *Bu ikinün kemâlin kimse bilmez/Ere ata cihânda sincü olmaz* (Hengirmen 1983: 144).
311 Bu atasözü Boratav tarafından *Ere at<a> ite sancı yok* olarak okunmuştur (Boratav 1954: 235).

270. Erenlerün ardı öni birdür. F.584 133^{a}/2, P.126 7^{a}/1
271. Er etmeği er kursağında kalmaz**.** F.403 127^{a}/15-127^{b}/1, P.'de yok.
272. Er gördün kuşan[312] ev gördün kaşan.[313] F.590 133^{a}/6-7, P.134 7^{a}/6-7
273. Eri söylet okı fırlat. F.597 133^{a}/12, P.141 7^{a}/11
274. Erkek arslan arslan dişi arslan arslan değül mi? F.432 128^{a}/12-13, P.512 19^{a}/11-19^{b}/1
275. Erkek eşek t.şağından bellüdür. F.666 135^{a}/12, P.213 10^{a}/3-4
276. Erlik on tokuzı hîle.[314] F.349 126^{a}/2, P.640 23^{b}/10-11
277. Er oyunı üç[315] kez.[316] F.146 120^{a}/4, P.405 16^{a}/2-3
278. Er tayıya it ataya...[317] F.295 124^{a}/14, P.243 11^{a}/5
279. Erteki dâne birincden bugünki bulamaç yeğdür. F.39 117^{a}/7-8, P.295 12^{b}/7-8
280. Erteye kalan belâdan korkma. F.'de yok, P.495 18^{b}/10-11
281. Er yılan[318] olmaya[319] yarağı yılan ola. F.564 132^{a}/11-12, P.659 24^{b}/6
282. Eski ırmağa su yörür. F.'de yok, P.368 15^{a}/1
283. Eski varlu varludur.[320] F.450 128^{b}/14, P.531 20^{a}/4-5
284. Eşeğe sormışlar bugün kanda gidersin anı bizlengiç[321] bilür demiş.[322] F.566 132^{a}/13-14, P.645 24^{a}/4

---

312 *kuşan-* =silahlanmak.
313 *kaşan-* =istirahat etmek, dinlenmek. (İzbudak 1936: 74).
314 F. hîle: P. hîledür
315 F. üç: P. üçe
316 F. kez: P. dek
317 F.'de yok: P. benzer
318 *Er* ve *yılan* kelimeleri İzbudak tarafından *ayrılan* ve parantez içinde yazılarak *eriylen* biçiminde okunmuştur (İzbudak 1936: 37).
319 Metinde *olmayan* biçiminde yazılmıştır.
320 F: eski varlu varludur: P. eski varlık varlıkdur yeni varlık körlükdür
321 *bizlengiç*=ucu çivili değnek.
322 F. demiş: P. demişler

285. Eşeği düğüne okumışlar yâ su eksükdür yâ odun eksükdür.[323] F.244 122^{b}/15-123^{a}/1, P.12 3^{a}/3-4
286. Eşeği issi dedüği yere bağla.[324] F.235 122^{b}/8, P.232 10^{b}/8
287. Eşeğinden çulı yeğ. F.665 135^{a}/11-12, P.212 10^{a}/3
288. Eşeği[325] tîmârlayan[326] os.ruğına katlanur. F.671 135^{b}/1-2, P.219 10^{a}/8-9
289. Eşeğün berk bağla andan Tanrı'ya ısmarla. F.393 127^{a}/6-7, P.'de yok.
290. Eşek ata eytmiş yokuşda sen bana küy[327] inişde ben sana küyem.[328] F.569 132^{b}/3-4, P.648 24^{a}/8-9
291. Eşek atın[329] ne yoldaşı yohsul bayın[330] ne kardaşı. F.604 133^{b}/2-3, P.148 7^{b}/5
292. Eşek eti dirile[331] tatludur. F.473 129^{b}/6, P.'de yok.
293. Eşek[332] eve gelmiş[333] yorga[334] yolda[335] kalmış. F.427 128^{a}/8, P.506 19^{a}/7
294. Eşek s.ki koduk[336] g.tine olmaz. F.640 134^{b}/3-4, P.186 9^{a}/2
295. Eşek s.kine binem yayak olınca. F.'de yok, P.109 6^{a}/11- 6^{b}/1
296. Eşün altın yanında işün üstün yanında. F.501 130^{b}/2-3, P.'de yok.
297. Etdüğün hamîr hayâlîdür. F.421 128^{a}/3-4, P.'de yok.

---

323 F. eksükdür: P. demiş
324 F. bağla: P. bağla dur (?)
325 F. eşeği: P. eşek
326 F. tîmârlayan: P. s.ken
327 *küy-* =beklemek.
328 F. küyem: P. küyeyin demiş
329 F. atın: P. atun
330 F. bayın: P. bayun
331 *dirile*=diriyken.
332 F. eşek: P. eşeğün
333 F. gelmiş: P.'de yok.
334 *yorga (at)*=binicisini sarsmaz biçiminde/rahvan yürüyen at
335 F. yolda: P. yolun
336 *koduk*=eşek yavrusu, sıpa; yavru katır.

298. Etile[337] tırnak arasına giren yeyüp[338] çıkar. F.242 122^{b}/13-14, P.10 3^{a}/10
299. Etmeğün hakkı varısa tuz anı komaya. F.273 123^{b}/10-11, P.39 3^{b}/11-4^{a}/1
300. Et ne denlü[339] arık olsa etmek üstinde yaraşur. F.132 119^{b}/8-9, P.391 15^{b}/4-5
301. Evde bir kez ölince yâbanda[340] bin kez[341] öl.[342] F.168 120^{b}/8-9, P.426 16^{b}/7
302. Evde[343] her odun yanar eyle tağda yanar. F.580 132^{b}/13-14, P.6 2^{b}/9
303. Evdeki hisâb bâzârda râst gelmez. F.72 118^{a}/4-5, P.329 13^{b}/8
304. Evecen[344/345] kancuk gözsüz enicük[346] toğurur. F.'de yok, P.71 5^{a}/4
305. Eve gereğiken mescide harâm. F.136 119^{b}/12, P.395 15^{b}/7
306. Even kız ere varmaz varsa[347] dahı[348] baht bulmaz. F.18 116^{b}/6-7, P.274 12^{a}/5
307. Evmeğile[349] kalkan peşîmânlığıla[350] oturur. F.290 124^{a}/9, P.238 11^{a}/1
308. Evren evreni[351] yudmayınca[352] evren olmaz. F.610 133^{b}/7-8, P.155 7^{b}/10-11

---

337 F. etile: P. etle
338 F. yeyüp: P. yer
339 F. denlü: P. kadar
340 F. yâbanda: P. yabânda
341 F. kez: P.'de yok.
342 F. öl: P. ölür
343 F. evde: P. odda (?)
344 *evecen*=aceleci.
345 Boratav tarafından *ivecek* olarak okunmuştur (Boratav 1954: 239).
346 Boratav tarafından *incük* olarak okunmuştur (Boratav 1954: 239).
347 F. varsa: P. varursa
348 F. dahı: P. da
349 F. evmeğile: P. evmekle
350 F. peşîmânlığıla: P. peşîmânlığla
351 F. evreni: P. evren<i>
352 F. yudmayınca: P. yutmayınca

309. Evün yapılmış[353] ʿavretün[354] tutulmış[355] tonun[356] dikilmiş.[357] F.180 121ᵃ/4, P.439 17ᵃ/5
310. Evün yatdı sen tur[358] evün turdı[359] sen yat. F.541 131ᵇ/6, P.580 21ᵇ/8-9
311. Evvel bâzâra[360] bâzâr yetmez. F.439 128ᵇ/3-4, P.518 19ᵇ/5-6
312. Evvelki bereketden ay aydını[361] kalıpdur. F.363 126ᵃ/13-14, P.468 18ᵃ/3-4
313. Evvel taʿâm andan kelâm. F.248 123ᵃ/4, P.15 3ᵃ/5
314. Eylik bilmeyen katında su getürenile[362] senek[363] sıyan[364] birdür. F.318 125ᵃ/4-5, P.609 22ᵇ/9-10
315. Eylik eden eylik bulur. F.213 122ᵃ/2-3, P.'de yok.
316. Eylüğe eylük olsa öküze bıçak olmazdı. F.199 121ᵇ/6, P.'de yok.
317. Eylük eyle suya sal eğer eylük eylüğise[365] ol seni bulur. F.16 116ᵇ/4-5, P.272 12ᵃ/3
318. Eyü dirliğe çok harc gerek. F.548 131ᵇ/12-13, P.587 22ᵃ/3
319. Eyü söze ne tanışık[366] gerek. F.511 130ᵇ/11, P.'de yok.
320. Gammâzun kandayısa yüzi karadur. F.433 128ᵃ/13, P.513 19ᵇ/1-2
321. Garîb gözi kör olur. F.286 124ᵃ/6, P.122 6ᵇ/9

---

353 F. yapılmış: P. yapılmışı
354 F. ʿavretün: P.'de yok.
355 F. tutulmış: P.'de yok.
356 F. tonun: P. donun
357 F. dikilmiş: P. dikilmişi
358 F. tur: P.'de yok.
359 F. evün turdı: P. tavarun doydı
360 F. bâzâra: P. bâzârda
361 F. ay aydını: P. ay aydunı
362 F. getürenile: P. getürenle
363 *senek*=testi.
364 *sıy-* =kırmak.
365 F. eger eylük eylügise: P.'de yok.
366 *tanışık*=danışma, istişare.

322. Garîbi s.kem yerlünün atası seni.[367]/[368] F.663 135[a]/9-10, P.210 9[b]/11-10[a]/1
323. Gayret altında er ölmiş[369]/[370] F.169 120[b]/9, P.427 16[b]/8
324. Geçid bilmezsen[371] köpriye tolan.[372] F.131 119[b]/8, P.390 15[b]/4
325. Geçmiş yağmura kepenek[373] alup çapınma.[374]/[375] F.309 124[b]/11-12, P.257 11[b]/4
326. Gelini ata bindür güyeği yolı kancarı[376]/[377] der. F.469 129[b]/1-2, P.552 20[b]/9
327. Gelmek irâdet gitmek icâzet. F.142 120[a]/1, P.401 15[b]/11
328. Giçiler su döker ulular tayınur[378]/[379] demiş.[380] F.453 129[a]/2, P.535 20[a]/7-8
329. Gideni ko turanı hôşgör. F.'de yok, P.494 18[b]/10
330. Giyeği<lik> kim etmez kızı kim dilemez. F.460 129[a]/8-9, P.544 20
331. Göçdük[381] yurdun[382] kadri konduk yurtda[383] bilinür. F.55 117[b]/5-6, P.312 13[a]/7-8

---

367 *atasını* (?)
368 Bu atasözü İzbudak tarafından *Garîbi s.kem yerlünün anasını* biçiminde okunmuştur (İzbudak 1936: 64).
369 F. ölmiş: P. keleş (?) (*keleş*=yiğit, kahraman, mert).
370 *olmış* (?). krş. *Ad altında er ölür* (Bayat 1992: 37); *Er altında at, gayret altında er olur* (Albayrak 2009: 418).
371 F. bilmezsen: P. bilmezisen
372 F. tolan: P. dolan
373 *kepenek*=çobanların omuzlarına aldıkları dikişsiz, kolsuz, keçeden üstlük, aba.
374 F. kepenek alup çapınma: P. kepenek dutmak olmaz
375 *çapın-* =atılmak, saldırmak, süratle koşmak, telaş etmek.
376 F. kancarı: P. kancaru
377 *kancarı*=neresi, ne tarafta.
378 F. tayınur: P. tayın<ur>
379 *tayın-* =kaymak, sürçmek.
380 F. demiş: P. demişler
381 F. göçdük: P. göçdüğün
382 F. yurdun: P. yerün
383 F. yurtda: P. yerde

332. Göçerem deyü eksüğün[384] tağıtma.[385] F.12 116^{b}/1, P.269 11^{b}/11-12^{a}/1
333. Gönül yapmak ʿarş yapmakdur. F.599 133^{a}/13, P.143 7^{b}/1-2
334. Gönül yenen (?)[386/387/388] Tanrı'ya ermez. F.186 121^{a}/9-10, P.446 17^{a}/10-11
335. Gördüğün dileme[389] gözden düşersin. F.556 132^{a}/4, P.595 22^{a}/9
336. Göre göre bahâdur olur.[390] F.348 126^{a}/1, P.639 23^{b}/10
337. Görinenden[391] görinmez çok.[392] F.392 127^{a}/6, P.501 19^{a}/4
338. Görsetürden oturur ôr.spî yeğdür. F.'de yok, P.63 4^{b}/7-8
339. Görünen[393] kûya ne kulağuz gerek. F.632 134^{a}/12, P.178 8^{b}/7
340. G.tden başa toğrı haber yok. F.'de yok, P.90 5^{b}/7-8
341. G.tüm g.te[394] değişicek g.tümden[395] ne kelâm var. F.695 136^{a}/6-7, P.55 4^{b}/1
342. G.tün kiraya verdün elün karşu dutma. F.'de yok, P.108 6^{a}/11
343. Gözel kandayısa gavgâsuz olmaz. F.90 118^{b}/4-5, P.347 14^{a}/8-9
344. Gözsüz kuşun yuvasın Tanrı Taʿâlâ yapar. F.200 121^{b}/7-8, P.'de yok.
345. Gözünle gördüğün eteğünle örtgil. F.'de yok, P.30 3^{b}/5-6

384 F. eksüğün: P. esbâbunı
385 F. tağıtma: P. dağıtma
386 *yıkan* (?). İzbudak tarafından *yiken (yıkan)* şeklinde okunmuştur (İzbudak 1936: 26).
387 *yenen*=üstünlük sağlayan, galip gelen (?).
388 F. yenen (?): P. yıkan
389 İzbudak bu kelimeyi *dinme (tınma)* olarak okumuştur (İzbudak 1936: 56).
390 F. bahâdur olur: P. bahâdurdur (?)
391 F. görinenden: P. görinürden
392 F. çok: P. çokdur
393 F. görünen: P. görünür
394 F. g.te: P. g.tüne
395 F. g.tümden: P. g.tüme

346. Gözün üstine[396] kaşun mı var dediler[397] melûl olursın.[398]/[399] F.280 124a/1-2, P.116 6b/5-6
347. Gül dikensüz olmaz. F.91 118b/5, P.348 14a/9
348. Günine göre kürkin gey. F.104 119a/1-2, P.362 14b/7-8
349. Gün kandan[400] toğarsa elün o yana çön[401] F.464 129a/12-13, P.'de yok.
350. Gün varıken tavarun eve getür. F.73 118a/5, P.330 13b/8-9
351. Haber dedüklerince olmaz. F.173 120b/12, P.431 16b/10-11
352. Haberi verenden alan uslu gerek. F.167 120b/7-8, P.425 16b/6-7
353. Haberün toğrusın[402] oğlandan al. F.48 117a/15, P.304 13a/3
354. Hâcî Bektaş onma dedi. F.675 135b/5, P.223 10b/1
355. Hak bâtıldan ağlamadı akan dereyi kimse bağlamadı**.** F.'de yok, P.170 8a/11-8b/1
356. Hakkun değdi nice gülmeyesin. F.239 122b/11, P.236 10b/10-11
357. Hak söz ağudan acıdur. F.422 128a/5, P.'de yok.
358. Hammâmda bir tâs suyı[403] bilmeyen hammâmı[404] başına yıkarsan bilmez. F.157 120a/14, P.415 16a/10-11
359. Hammâm senden almadan[405] sen hammâmdan al çık. F.624 134a/4-5, P.169 8a/10-11
360. Ha ördek ha değirmen ikisi dahı[406] suda yörür. F.434 128a/14-15, P.514 19b/2-3

---

396 F. üstine: P. üstinde
397 F. dediler: P. demişler
398 F. melûl olursın: P. melûl olma
399 Ömer Asım Aksoy bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade etmektedir (Aksoy 1988: 57).
400 *kandan*=nereden.
401 *çön-* =döndürmek.
402 F. toğrusın: P. doğrusın
403 F. suyı: P. su
404 F. hammâmı: P. hammâm
405 F. almadan: P. almadın
406 F. dahı: P. de

361. Haste sağılınca hekîm kapuya gelür. F.214 122[a]/3-4, P.'de yok.
362. Hatîb[407] kılıcı gibi bir kez[408] gerek olur. F.468 129[b]/1, P.551 20[b]/8
363. Hatun ele girince kalâyığı[409] hôş görmek gerek. F.187 121[a]/10-11, P.447 17[a]/11
364. Hayır[410] san[411] eşüne hayr gele[412] başuna. F.43 117[a]/11, P.299 12[b]/10-11
365. Helüksüz[413]/[414] dîvâr olmaz.[415] F.267 123[b]/5, P.33 3[b]/7
366. Hemîşe keşîş kete yemez. F.'de yok, P.453 17[b]/4
367. Her inişün yokuşı vardur.[416] F.122 119[b]/1, P.381 15[a]/9
368. Her kimün bâğı[417] var yüreğinde tâğı[418]/[419] var. F.182 121[a]/6, P.442 17[a]/7
369. Her kişi kendü ʿaybını[420] gözedür.[421] F.118 119[a]/13, P.377 15[a]/7
370. Her kişi kendü çöreğine[422] köz eşer. F.268 123[b]/6, P.34 3[b]/8
371. Her kişinün ağacı tağda bellüdür. F.602 133[a]/15, P.146 7[b]/3-4

---

407 F. hatîb: P. hatîb (Metinde *hatîbe* biçiminde yazılmıştır.)
408 F. bir kez: P. heftede bir kez
409 F. kalâyığı: P. halâyıkı
410 F. hayır: P. hayr
411 F. san: P. san
412 F. gele: P. gelsün
413 F. helüksüz: P. heliksüz
414 *helük*=duvar örülürken büyük taşların arasına konulan ufak taşlar.
415 F. olmaz: P. yapılmaz
416 F. vardur: P. olur
417 F. bâğı: P. bâğ<ı>
418 F. tâğı: P. tâğ<ı>
419 *tâğ*=yara, acı.
420 F. ʿaybını: P. ʿaybına
421 F. gözedür: P. göredür
422 F. çöreğine: P. çürüğine

372. Her nesnenün erkânı[423] vardur[424] oduna gidenün urganı[425] vardur.[426] F.446 128^{b}/10-11, P.526 19^{b}/11-20^{a}/1
373. Her yumrı koz olmaz. F.46 117^{a}/13, P.302 13^{a}/1-2
374. Her ziyân bir öğüt olur. F.198 121^{b}/5, P.'de yok.
375. Hırlı s.kdüğümün adı kumarı[427] mı olur. F.674 135^{b}/4, P.222 10^{a}/11
376. Hırlu s.kdüğüm Karaca Ahmed türbesine[428] mi gelür? F.676 135^{b}/5-6, P.224 10^{b}/12
377. Hîçden yok yeğdür. F.483 129^{b}/15, P.'de yok.
378. Hîç üzüm yokdur[429] ki g.tünde[430] çöpi olmaya. F.531 131^{a}/13, P.569 21^{a}/11-21^{b}/1
379. Hôryatdan[431] savaş kopar. F.672 135^{b}/2, P.220 10^{a}/9
380. Hurûsca ʿaklun yok mı[432] vaktında ötesin. F.519 131^{a}/3-4, P.558 21^{a}/3
381. Hurûs çok olıcak[433] sabâh bulınmaz. F.535 131^{b}/1, P.573 21^{b}/3
382. Hûyın bilmedüğün tavarun ardına tolanma.[434] F.631 134^{a}/11, P.177 8^{b}/6-7
383. Isıran it diş[435] göstermez. F.589 133^{a}/6, P.133 7^{a}/6
384. Is<s>uz[436] eve it buyruk.[437] F.522 131^{a}/6, P.560 21^{a}/5

---

423 F. erkânı: P. erkân<ı>
424 F. vardur: P. var
425 F. urganı: P. erkânı
426 F. vardur: P. var
427 *kumârı*=yadigâr, miras.
428 F. türbesine: P. tekyesine
429 F. yokdur: P. olmaz
430 F. g.tünde: P. g.tinde
431 F. hôryatdan: P. hôr<ya>tdan (?)
432 F. mı: P. mıdur
433 F. olıcak: P. olınca
434 F. tolanma: P. dolanma
435 F. diş: P. dişin
436 F. ıs<s>uz: P. ıssuz
437 *buyruk*=buyurucu, emir veren.

385. İki çetük[438/439] bir arslana tapdur.[440] F.431 128[a]/11, P.511 19[a]/11
386. İki kardaş savaşmış ebleh ana inanmış. F.249 123[a]/5, P.16 3[a]/5-6
387. İki karpuz <bir>[441] koltuğa sığmaz. F.576 132[b]/10, P.655 24[b]/2-3
388. İki sanan[442] iletmez ʿışkı başa. F.550 131[b]/14, P.589 22[a]/4
389. İki <verüp>[443] bir alma yiğit deyüp[444] karı alma.[445] F.253 123[a]/8, P.19 3[a]/7-8
390. İlerü zamânda deve hurmâ kığlardı[446] şimdi kestane kığlamaz. F.490 130[a]/6-7, P.'de yok.
391. İlki[447/448] uran okçı son[449] vuran[450] b.kçı. F.694 136[a]/5-6, P.54 4[a]/11-4[b]/1
392. ʿİlletile[451] dirilen mihnetile[452] cân verür. F.125 119[b]/3, P.384 15[a]/11
393. ʿİlleti ʿillet bil urgana un koymışlar. F.201 121[b]/8, P.'de yok.
394. ʿİlm ehli câhili yola getürür. F.611 133[b]/8-9, P.156 7[b]/11
395. Îmâm[453] os.rıcak cemâʿate s.çmak görinür.[454] F.693 136[a]/4-5, P.53 4[a]/10-11

---

438 F. çetük: P. kedi
439 *çetük*=kedi.
440 *tap*=kâfi, yeter.
441 F. <bir>: P. bir
442 *iki san-* =iki farz etmek, vahdette tereddüt etmek (İzbudak 1936: 72).
443 F. <verüp>: P. verüp
444 F. deyüp: P. verüp
445 İzbudak bu atasözünü *İkiyi bir alma yiğit diyüb karı alma* biçiminde okumuştur (İzbudak 1936: 32).
446 *kığla-* =(koyun, keçi ve deve gibi hayvanlar) pislemek.
447 F. ilki: P. ilk
448 *ilki*=birinci, ilk önce.
449 F. son: P. sonra
450 F. vuran: P. uran
451 F. ʿilletile: P. ʿilletle
452 F. mihnetile: P. mihnetle
453 F. îmâm: P. imâm
454 F. sıçmak görinür: P. sıçmak gerek

396. İnce kız tonanınca[455] yoğın kız ere varmış.[456] F.271 123^{b}/8-9, P.37 3^{b}/9-10
397. İn dinlen bin dinlen. F.330 125^{a}/15, P.621 23^{a}/7-8
398. İnen[457] açılma sovuk geçer. F.472 129^{b}/5, P.'de yok.
399. İp kuşaklunun[458] sulhın kur kuşaklu[459] bozamaz. F.461 129^{a}/9-10, P.658 24^{b}/5
400. ʿÎsâ içün Mûsâ'yı kınamazlar. F.220 122^{a}/8, P.'de yok.
401. İssiden korkan sovuk suyı üfürür[460] içer. F.359 126^{a}/10, P.464 17^{b}/11-18^{a}/1
402. İssine benzemeyen uğurluk.[461]/[462] F.637 134^{b}/1, P.183 8^{b}/11
403. İş başarana baş ururlar. F.499 130^{a}/15-130^{b}/1, P.'de yok.
404. İşin yoğısa evüne direk ur. F.574 132^{b}/8, P.653 24^{b}/1
405. İt ağzın kemik tutar. F.216 122^{a}/5, P.'de yok.
406. İt b.kı keferede[463] yaradı ol dahı bulunmadı.[464] F.670 135^{a}/15-135^{b}/1, P.218 10^{a}/7-8
407. İt değdiğile[465] deniz murdâr olmaz. F.656 135^{a}/2, P.203 9^{b}/5
408. İt dişi tonuz derisine. F.669 135^{a}/14-15, P.217 10^{a}/6-7
409. İt etmekden kaçmaz. F.402 127^{a}/15, P.'de yok.
410. İti an ağacı yanuna ko. F.215 122^{a}/4, P.'de yok.
411. İti bir kez ur ölsün bir dahı vur dirülsün. F.217 122^{a}/5-6, P.'de yok.

---

455 F. tonanınca: P. donanınca
456 F. varmış: P. varur
457 *inen*=çok.
458 *ip kuşaklu*=halk, ahali, avam (İzbudak 1936: 73).
459 *kur kuşaklu*=polat kuşaklı, kemerli; ümera (İzbudak 1936: 75).
460 F. üfürür: P. üfürüp
461 *uğurluk* < *uğruluk*=haramzade, p.ç.
462 Boratav tarafından *Eşine benzemeyen uğrılık* olarak okunmuştur (Boratav 1954: 236).
463 F. keferede: P. kefârete
464 Ömer Asım Aksoy bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade etmektedir (Aksoy 1988: 57).
465 F. değdiğile: P. dilile

412. İtin[466] ahsayısı[467] gelicek kârivâna[468] uyar. F.622 134^{a}/3, P.167 8^{a}/9-10
413. İt üni[469] göğe ağmaz. F.667 135^{a}/13, P.214 10^{a}/4
414. İtün issi varısa tavşanun dahı[470] Tanrı'sı vardur.[471] F.25 116^{b}/11-12, P.281 12^{a}/9-10
415. Kâdıya yalunuz giren sakalın sığayıp[472] çıkar. F.350 126^{a}/2-3, P.641 23^{b}/11-24^{a}/1
416. Kâdî etmeğin karınca yemez. F.219 122^{a}/8, P.'de yok.
417. Kâhil[473] öküzün cânı ho (?).[474] F.'de yok, P.78 5^{a}/8
418. Kalb[475] kazanur kaltebân[476] gönenür.[477] F.277 123^{b}/14, P.113 6^{b}/3
419. Kalem cevmerd[478] olur ne dilerse[479] yazar. F.152 120^{a}/10, P.410 16^{a}/7-8
420. Kalendüre[480] kış olur[481] demişler ditremeğe turmışuz[482] demiş. F.272 123^{b}/9-10, P.38 3b/10-11
421. Kalkan kazâ savar götürmek gerek. F.278 123^{b}/15, P.114 6^{b}/3-4

---

466 F. itin: P. itün
467 F. ahsayısı: P. ahsayası
468 F. kârivâna: P. kârbâna
469 *ün*=ses.
470 F. dahı: P.'de yok.
471 F. vardur: P. var
472 F. sığayıp: P. sığayup
473 *kâhil*=tembel, uyuşuk.
474 Bu kelime Boratav tarafından *su* olarak okunmuştur (Boratav 1954: 239). krş. *Kehel öküzün cânı hodur* (Çınar 1996: 90), *Kâhil öküzün cânı hak* (Kaçalin ve Zülfe 2011: 202); *Kahal öküzün canı hodur* (Bayat 1992: 74).
475 *kalb*=tembel, işe yaramaz; düzenbaz, yalancı.
476 *kaltebân*=namussuz, yalancı.
477 *gönen-* =mutlu olmak.
478 İzbudak *cömerd* olarak okumuştur (İzbudak 1936: 24).
479 F. dilerse: P. olursa
480 F. kalendüre: P. bir kalendüre
481 F. olur: P. geldi
482 F. turmışuz: P. durmışuz

422. Kamu kuşlar uçar nesne yok bıldırcın uçdı[483] elverdi[484] der.[485/486] F.82 118[a]/13-14, P.339 14[a]/34
423. Kanda[487] olursa olsun buzağu kazukda olsun. F.'de yok, P.202 9[b]/4
424. Kanı kanıla yumazlar kanı suyıla yurlar. F.264 123[b]/3, P.29 3[b]/4-5
425. Kanlı[488] çökiçek yol gösterici çok olur. F.47 117[a]/14, P.303 13[a]/2
426. Kaplan bigi[489] buludla[490] talaşma. F.534 131[a]/15, P.572 21[b]/2-3
427. Kara haber yerde kalmaz. F.'de yok, P.76 5[a]/7
428. Kar anunçun yağar[491] ki[492] ayak üşide. F.61 117[b]/10-11, P.318 13[a]/11-13[b]/1
429. Karı[493] (?) bağla yanın al ağla[494]. F.559 132[a]/7, P.600 22[b]/1-2
430. Karıncaya dahı merd-âne yok. F.10 116[a]/15, P.267 11[b]/10
431. Karındaşı olmayan garîb olur. F.595 133[a]/10, P.139 7[a]/10
432. Karışık[495/496] kazâ savar. F.116 119[a]/11, P.375 15[a]/5
433. Kar susalık[497] kandurmaz.[498] F.368 126[b]/2, P.473 18[a]/6

---

483 F. uçdı: P. uçar
484 *elver-* =kifayet etmek.
485 Metinde *dur* biçiminde yazılmıştır.
486 F. der: P.'de yok.
487 *kanda*=nerede.
488 *kanlı*=kağnı.
489 F. bigi: P. gibi
490 F. buludla: P. buludıla
491 F. yağar: P. yağa
492 F. ki: P. kim
493 *karaya al* (?)
494 krş. *Karaya al bağla, geç karşısına ağla* (Albayrak 2009: 598); *Esmere al bağla, karşısına geç ağla* (Aksoy 1988: 271).
495 F. karışık: P. karışuk
496 *karışık*=mahlut (hassaten arpa ve buğday mahlutu) (İzbudak 1936: 73).
497 *susalık*=susama, susuzluk; suya kanmama hastalığı.
498 *Kar susalık kandurmaz* ve *kavırğa karın toyurmaz* atasözleri tek bir atasözü olarak verilmeliydi.

434. Kartaşdan[499] karın yakın. F.586 133[a]/3, P.129 7[a]/3
435. Kârvân-serâyıla[500] hammâm el evidür. F.158 120[a]/15, P.416 16[a]/11-17[b]/1
436. Kaşağuyı[501] al âhûra gir yağır at bellüdür. F.361 126[a]/11-12, P.466 18[a]/2
437. Kaşuğıla[502] aş verüp[503] sapuyıla[504] gözin çıkarma. F.470 129[b]/2-3, P.553 20[b]/9-10
438. Katı[505] yörürsem kazâ bana yeter. F.408 127[b]/5-6, P.'de yok.
439. Katmış[506] s.ke kimsenün hükmi geçmez. F.'de yok, P.106 6[a]/9-10
440. Kavırga[507/508] karın toyurmaz.[509] F.369 126[b]/3, P.474 18[a]/7
441. Kavî kavî[510] kerkersin[511] koduk öldüğinden haberün yok. F.668 135[a]/13-14, P.216 10[a]/5-6
442. Kavm düşmânlığı düşvâr[512] olur.[513] F.56 117[b]/6-7, P.313 13[a]/8
443. Kavm yokluğından legleğe salâ verevüz. F.'de yok, P.88 5[b]/6
444. Kayserî'de[514] eşek nerdübâna[515] çıkmış uş[516/517] eşek uş[518] nerdübân. F.664 135[a]/10-11, P.211 10[a]/1-2

---

499 F. kartaşdan: P. kardaşdan
500 F. kârvân-serâyıla: P. kârbân-serâyıla
501 F. kaşağuyı: P. kaşağı
502 F. kaşuğıla: P. kaşuğla
503 F. verüp: P. ver
504 F. sapuyıla: P. sapıla
505 *katı*=çok; süratli.
506 *kat-* =sert olmak, sertleşmek.
507 F. kavırga: P. kavurkak (?)
508 *kavırga*=buğday, mısır vb. tahılların kuru yemiş gibi yenilmek için ateşte kavrulmuşu.
509 F. toyurmaz: P. doyurmaz
510 F. kavî kavî: P. kurı kurı
511 *kerk-* =sapık amaçla birisinin arkasına değmek, sürtünmek.
512 *düşvâr*=güç, zor.
513 F. düşvâr olur: P. düşvâr <olur>
514 F. Kayserî'de: P. Kayseri'de
515 *nerdübân*=merdiven.
516 F. uş: P. uşda
517 *uş*=işte.
518 F. uş: P. uşda

445. Kayseri'de (?) yazılmış karınun (?) başı anası .mına.[519] F.'de yok, P.59 4b/4-5
446. Kazâ görünigelmez karı[520]/[521] bükülüp ölmez. F.524 131a/7-8, P.562 21a/6
447. Kazan kazan kazana ver artuğın kazmaya.[522] F.554 132a/2-3, P.593 22a/7
448. Keçinün g.ti giciyicek[523] çôbân etmeğin yer. F.'de yok, P.61 4b/6
449. Keçi yatduğı yeri eşer yatur. F.145 120a/3, P.404 16a/2
450. Keçiye bıçak[524] çalıcek[525] oğlak buçakda[526] os.rur. F.613 133b/10-11, P.158 8a/2
451. Keçiye cânu[527] kayusı[528] kasâba[529] yağ[530] kayusı. F.247 123a/3-4, P.14 3a/4
452. Kedinün usluluğı sıçan görincedür. F.218 122a/6-7, P.'de yok.
453. Kedinün yüğrüği[531] samanlığa dek. F.400 127a/13, P.'de yok.
454. Kelün başı açıldı der. F.'de yok, P.56 4b/2
455. Kendü düşen ağlamaz. F.37 117a/5-6, P.293 12b/6
456. Kendü gözindeki hezeni[532]/[533] görmez biregü gözündeki[534] çöbi görür.[535] F.117 119a/11-12, P.376 15a/5-6

---

519 *Kısırdan yazılmış karınun [kızun] başı anası .mına.* (?) (Boratav 1954: 241).
520 F. karı: P. karrı
521 *karı*=ihtiyar, yaşlı.
522 F. kazmaya: P. kazmaya ver
523 *gici-* =kaşınmak.
524 F. bıçak: P. buçak
525 F. çalıcek: P. çalıcak
526 F. buçakda: P. bucakda
527 F. cânu: P. cânı
528 *kayu*=kaygı.
529 F. kasâba: P. kasaba
530 F. yağ: P. yağı
531 *yüğrük*=çabuk.
532 F. hezeni: P. sereni (*seren*=uzun ağaç, sırık).
533 *hezen*=sopa, değnek, dal.
534 F. gözündeki: P. gözindeki
535 Ömer Asım Aksoy bu sözün bir atasözü sayılamayacağını ifade etmektedir (Aksoy 1988: 57).

457. Kesemedüğün eli öp başuna ko. F.62 117^{b}/11, P.319 13^{b}/1
458. Kesilen baş gerü bitmez. F.364 126^{a}/14-15, P.469 18^{a}/4
459. Kınadan[536/537] gayrı nesne yağ götürmez. F.372 126^{b}/5, P.477 18^{a}/9
460. Kış kış gerek yaz yaz. F.161 120^{b}/2-3, P.419 16^{b}/2
461. Kışun tumanlu yazun yağmurlu olsun. F.486 130^{a}/2-3, P.'de yok.
462. Kızıl tîz solar. F.202 121^{b}/9, P.'de yok.
463. Kızı ver[538] köpri kes. F.593 133^{a}/9, P.137 7^{a}/9
464. Kızlıkda[539] b.k[540] yeyen ucuzlukda utanmış.[541] F.634 134^{a}/13-14, P.180 8^{b}/8-9
465. Kızlık olsa buğday al ʿavret ölse kız al. F.555 132^{a}/3-4, P.594 22^{a}/8
466. Kime[542] Müslimân desen hâcı[543] koltuğında çıkar. F.341 125^{b}/11, P.632 23^{b}/5-6
467. Kim eşek olursa biz[544] kürtüni.[545/546] F.652 134^{b}/14, P.'de yok.
468. Kime tavşan[547] yarar kime kurt. F.305 124^{b}/8, P.253 11^{b}/1
469. <Kim>[548] ne derse desün Şâh Melik kaymak yesün. F.516 131^{a}/1, P.555 20^{b}/11-21^{a}/1
470. Kim os.rdı garîb os.rdı. F.680 135^{b}/9-10, P.229 10^{b}/5-6

---

536 *koyundan* (?)
537 F. kınadan: P. koyundan
538 F. ver: P. ere ver
539 *kızlık*=kıtlık; pahalılık.
540 F. b.k: P. çoh
541 F. utanmış: P. utanur
542 Metinde *kimse* biçiminde yazılmıştır.
543 F. hâcı: P. hâc
544 Bu kelime İzbudak tarafından *biz (yer)* biçiminde okunmuştur (İzbudak 1936: 63).
545 *kürtün*=yük hayvanlarına vurulan semer, palan.
546 krş. *Kim eşek olursa biz semeriyüz* (Bayat 1992: 76).
547 F. tavşan: P. kuş
548 F. <kim>: P. kim

471. Kimsenün ʿaybını söyleme yerün kulağı[549] vardur.[550] F.34 117ᵃ/3, P.290 12ᵇ/4-5
472. Kimsenün kapusın kakma ki kapun kakmayalar. F.28 116ᵇ/13-14, P.284 12ᵃ/11-12ᵇ/1
473. Kişi açıkmayınca[551] aç hâlin bilmez. F.189 121ᵃ/12, P.449 17ᵇ/1-2
474. Kişi ʿayâ<li>n[552] almak çetin, beslemek kolay olur.[553] F.177 121ᵃ/1, P.437 17ᵃ/3-4
475. Kişi azıtmaz illâ hem-nişîni...[554] F.'de yok, P.463 17ᵇ/11
476. Kişi bildüği otı[555] yeyicek[556] karnı ağrımaz. F.629 134ᵃ/9, P.175 8ᵇ/5
477. Kişidür[557] yoğısa pûlı eşekdür eşek[558] atlâsısa[559] çulı. F.673 135ᵇ/3, P.221 10ᵃ/10-11
478. Kişi geninle[560] mi kazâya uğrar. F.690 136ᵃ/2-3, P.50 4ᵃ/9
479. Kişi kendüye etdüğin el derilüp etmez. F.'de yok, P.492 18ᵇ/8-9
480. Kişi ne ekse anı götürür. F.41 117ᵃ/9, P.297 12ᵇ/9
481. Kişinün ʿaybını yüzine <demek>[561] gerek. F.551 131ᵇ/14-15, P.590 22ᵃ/5
482. Kişinün boğazı kendüden aşağa gerek. F.337 125ᵇ/6-7, P.628 23ᵇ/2

---

549 F. kulağı: P. kulağ<ı>
550 F. vardur: P. var
551 F. açıkmayınca: P. acıkmayınca
552 F. ʿayâ<li>n: P. ʿayâlin
553 F. kolay olur: P. kolay
554 *hem-nişîn*=beraber oturup kalkan, teklifsiz arkadaş. Boratav bu atasözünü *Kişi azıtmaz illâ nefsi* (?) şeklinde okumuştur (Boratav 1954: 241).
555 F. bildüği otı: P. bulduğını
556 F. yeyicek: P. ye<yi>cek
557 F. kişidür: P. kişi kişidür
558 F. eşekdür eşek: P. eşek eşekdür
559 F. atlâsısa: P. atlâs ise
560 *geninle*=isteğiyle.
561 F. <demek>: P. demek

483. Kişinün eski oynaşı eyerlenmiş atı gibi olur. F.'de yok, P.74 5[a]/5-6
484. Kişinün musâhibi[562] kendüden yeğ gerek. F.231 122[b]/4-5, P.'de yok.
485. Kişinün vatanı îmânıdur. F.414 127[b]/11, P.'de yok.
486. Kişinün yoldaşı yancuğıdur.[563] F.102 118[b]/15, P.360 14[b]/6
487. Kişiye bin dôstdan bir düşmân çokdur. F.103 118[b]/15-119[a]/1, P.361 14[b]/7
488. Kişiye taleb fâyide etmez[564] nasîb olmayınca. F.442 128[b]/6, P.521 19[b]/7-8
489. Kocayıla yiğidün ne oyunı ola. F.'de yok, P.79 5[a]/9
490. Kol salsa yön bellü olur. F.14 116[b]/3, P.'de yok.
491. Kol sınsa[565] yen içinde baş yarılsa börk içinde. F.15 116[b]/3-4, P.271 12[a]/2-3
492. Konan göçer gelen geçer.[566] F.288 124[a]/7-8, P.124 6[b]/10
493. Konşı hakkı Tanrı hakkı. F.22 116[b]/9, P.278 12[a]/7
494. Konşı tavığı konşıya kaz görinür. F.635 134[a]/14-15, P.181 8[b]/9-10
495. Konşunun[567] sakalın yoldılarsa[568] sen dahı sakalun ülüt.[569] F.644 134[b]/6-7, P.190 9[a]/5-6
496. Konuğun kutsuzı ev isin[570]/[571] ağırlar. F.389 127[a]/3-4, P.498 19[a]/2

---

562 *musâhib*=arkadaş.
563 *yancuk*=para kesesi.
564 F. fâyide etmez: P. olmaz
565 *sın-* =kırılmak.
566 F. konan ... geçer: P. konan göçer yeyen içer konan göçer
567 F. konşunun: P. konşınun
568 F. yoldılarsa: P. yolarlar
569 *ülüt-* =kestirmek, tıraş etmek.
570 F. isin: P. issin
571 *isi* < *issi*=sahip, sahibi.

497. Konuk umduğın yemez bitüdüğün[572/573] yer. F.93 118^{b}/7, P.350 14^{a}/10-11
498. Korkak bâzirgân[574/575] ne assı eder[576] ve ne ziyân.[577] F.313 124^{b}/15, P.261 11^{b}/6
499. Korkunun ecele fâyidesi yokdur.[578] F.386 127^{a}/1, P.493 18^{b}/9
500. Koyuna gücile varan köpek assı eylemez.[579] F.228 122^{b}/1-2, P.'de yok.
501. Koyuna kurt gelse vay biregüyedür.[580] F.520 131^{a}/4-5, P.'de yok.
502. Koyun çôbânsuz olmaz. F.143 120^{a}/2, P.402 16^{a}/1
503. Koyunı yüze yetür[581] el anı bine yetürür. F.409 127^{b}/6, P.'de yok.
504. Köpeksüz çobânun koyunın kurd yer. F.229 122^{b}/2-3, P.'de yok.
505. Köse evden yaşamayınca yaşın Allâh'dan gayrı kimse bilmez. F.480 129^{b}/11-12, P.'de yok.
506. Köseye sakal muştılamışlar haberün[582] olacağın söylen demişler. F.394 127^{a}/7-8, P.'de yok.
507. Kulağuzsuz kuş uçmaz. F.44 117^{a}/12, P.300 12^{b}/11
508. Kulunam demeğile[583] kul olmaz kişi.[584] F.356 126^{a}/7-8, P.460 17^{b}/9
509. Kulun yoğısa güyeğün de mi yokdur? F.489 130^{a}/5-6, P.'de yok.

---

572 F. bitüdüğün: P. yetürdüğin
573 *bitü-* =kısmet olmak.
574 F. bâzirgân: P. <b>â<zı>rgân
575 *bâzirgân*=tüccar.
576 *assı et-* =kâr etmek.
577 F. ve ne ziyân: P.'de yok.
578 F. yokdur: P. yok
579 *assı eyle-* =fayda etmek.
580 *biregü*=bir (tane koyunu olan) kimse.
581 *yetür-* =ulaştırmak, eriştirmek.
582 İzbudak tarafından *haberüm* olarak okunmuş ve atasözü şu şekilde açıklanmıştır: Köseye, müjde sakalın çıkacak demişler, olacak bir söz söyleyin, demiş (İzbudak 1936: 44).
583 F. demeğile: P. demekle
584 F. kişi: P. kimesne

510. Kurda[585] ayak[586] assı etmez ôr.sbiye[587] <öğüt assı etmez>.[588] F.615 133^{b}/12, P.160 8^{a}/3-4
511. Kurd enüği yine kurd olur. F.358 126^{a}/9, P.462 17^{b}/10
512. Kurdı[589] basmağa kurd bigi[590] köpek gerek. F.59 117^{b}/9, P.316 13^{a}/10
513. Kurdıla[591] koyun[592] dôst olmaz. F.99 118^{b}/12-13, P.357 14^{b}/4
514. Kurdun boynu[593] yoğun olduğı işin[594] kimseye inanmaz. F.13 116^{b}/2, P.270 12^{a}/12
515. Kurı[595] gayret âdemi bitli eyler. F.391 127^{a}/5, P.500 19^{a}/3-4
516. Kurı[596] torvayıla[597] at dutulmaz. F.114 119^{a}/9, P.373 15^{a}/4
517. Kurı yanında[598] yaş da[599] yanar. F.331 125^{b}/1, P.622 23^{a}/8
518. Kurlu[600] kurıyıla[601] kopuz kılıla. F.500 130^{b}/1-2, P.'de yok.
519. Kurt[602] avın komaz. F.129 119^{b}/6-7, P.388 15^{b}/3
520. Kurt bulduğı kuşıla[603] kuş bulduğı ağaç başında. F.658 135^{a}/4, P.205 9^{b}/6-7
521. Kurt[604] konşısın incitmez. F.23 116^{b}/9-10, P.279 12^{a}/8

---

585 F. kurda: P. uğrı kurda
586 F. ayak: P. oyuk
587 F. ôr.sbiye: P. ôr.spiye
588 F. <öğüt assı etmez>: P. öğüt assı etmez
589 F. kurdı: P. kurd
590 F. bigi: P. gibi
591 F. kurdıla: P. kurd
592 F. koyun: P. koyuna
593 F. boynu: P. boynı
594 F. işin: P. işini
595 F. kurı: P. kuru
596 F. kurı: P. boş
597 F. torvayıla: P. torbayıla
598 F. yanında: P. yanınca
599 F. da: P.'de yok.
600 *kurlu*=süslü, işlemeli; silahlı (İzbudak 1936: 52).
601 *kur*=süslü, işlemeli kemer veya kuşak.
602 F. kurt: P. karı kurt
603 F. kuşıla: P. kuşla
604 F. kurt: P. kurd

522. Kuşa süd[605] olsa anasından olurdı. F.467 129ᵃ/15, P.550 20ᵇ/7-8
523. Kuş iki kanad bir kuyruk ana dahı yel buyruk. F.381 126ᵇ/12, P.487 18ᵇ/4-5
524. Kuş kanadına kirî istemez. F.466 129ᵃ/14, P.549 20ᵇ/6-7
525. Kuş[606] ola[607] etin yeyeler kuş ola[608] et yedüreler. F.45 117ᵃ/12-13, P.301 13ᵃ/1
526. Kutlu gün toğuşından[609] bellüdür. F.347 125ᵇ/15-126ᵃ/1, P.638 23ᵇ/9
527. Kutsuz kuşun yuvası toğan yanında olur. F.54 117ᵇ/4-5, P.311 13ᵃ/6-7
528. Kutsuzun yedi eve dek ziyânı[610] tokunur.[611] F.687 135ᵇ/15-136ᵃ/1, P.45 4ᵃ/5
529. Kutsuz[612] yoğsulun[613] evi beğlere konşı ola. F.643 134ᵇ/5-6, P.189 9ᵃ/4-5
530. Kuyuyı böyükçe[614] kaz nâ-geh[615] sen düşesin. F.42 117ᵃ/10, P.298 12ᵇ/10
531. Küçük barmağa yüzük tağ olmaz. F.628 134ᵃ/8, P.174 8ᵇ/4
532. Küçük işer böyük tayınur[616] düşer.[617] F.614 133ᵇ/11, P.159 8ᵃ/2-3
533. Kül depecük olmaz güyeğü oğul olmaz. F.612 133ᵇ/9-10, P.157 8ᵃ/1

---

605 Belki de Far. *sûd* (?)=fayda, kâr.
606 F. kuş: P. kuşlar
607 F. ola: P. var
608 F. ola: F. olur
609 F. toğuşından: P. doğuşından
610 F. ziyânı: P. ziyân<ı>
611 F. tokunur: P. dokunur
612 F. kutsuz: P. korkusuz (?)
613 F. yoğsulun: P. yohsulun
614 İzbudak tarafından *büyücek* olarak okunmuştur (İzbudak 1936: 12).
615 F. nâ-geh: P. şâyed
616 *tayın-* =kaymak, sürçmek.
617 F. düşer: P.'de yok.

534. Külhâncınun beğliği hammâmcılık demişler. F.275 123[b]/12-13, P.111 6[b]/2
535. Küpe küp deyicek küp dahı düp[618]/[619] der. F.121 119[a]/15, P.380 15[a]/8-9
536. Kürki[620] orak vaktında orağı[621] kürk[622] vaktında al.[623] F.70 118[a]/2-3, P.327 13[b]/6
537. Laʿnet yendüğün daʿviye. F.310 124[b]/12-13, P.258 11[b]/4
538. Lokma şefkat arturur. F.212 122[a]/2, P.'de yok.
539. Mâl fitnedür kandayısa[624] fitne koparur. F.334 125[b]/4-5, P.625 23[a]/11
540. Mâlı[625] olmayanun dôstı olmaz. F.594 133[a]/9-10, P.138 7[a]/9
541. Mâl kandayısa kendüyi söyletdürür. F.234 122[b]/7, P.'de yok.
542. Mescid yıkıldısa mihrâb yerindedür.[626] F.159 120[b]/1, P.417 16[b]/1
543. Muhannet köprüsinden geçmekden düşüp suya[627] boğulmak yeğdür. F.80 118[a]/11, P.337 14[a]/2
544. Nâ-kesden[628] tamızlık isteyince buna b.kun kat. F.'de yok, P.99 6[a]/5-6
545. Nâ-kesile[629] cevmerdün harcı birdür. F.126 119[b]/4, P.385 15[b]/1

---

618 F. düp: P. dip
619 *düp*=yansıma kelime (İzbudak 1936: 70) (?); ayı. (Aksoy 1988: 382); iriyarı başıboş kimse (?).
620 F. kürki: P. kürk
621 F. orağı: P. orak
622 F. kürk: P. kürük
623 F. al: P.'de yok.
624 *kanda*=nerede.
625 F. mâlı: P. mâl<ı>
626 F. yerindedür: P. durur
627 F. suya: P.'de yok.
628 *nâ-kes*=cimri; aşağılık, erdemsiz.
629 F. nâ-kesile: P. nâ-kesle

546. Ne buldum ve ne yava kıldum.[630/631] F.276 123b/13, P.112 6b/2
547. Ne edersen ed[632] insâfı[633] elden koma. F.31 116b/15-117a/1, P.287 12b/2-3
548. Ne eversin şeker suya mı düşdi? F.448 128b/12-13, P.529 20a/3
549. Ne kadar koyun yünlüyise[634] ancak g.tün[635] örter. F.536 131b/2, P.575 21b/4-5
550. Nerdibân[636] ayak ayak çıkmak gerek.[637] F.375 126b/7, P.480 18a/11
551. Ne tarum[638] var ve ne serçeyile daʿvüm[639] var. F.315 125a/1-2, P.606 22b/6-7
552. Ne yavuz ol asıl ve[640] ne yavaş ol basıl. F.128 119b/5-6, P.387 15b/2-3
553. Odıla[641] su dilsüz yağıdur.[642] F.211 122a/1, P.'de yok.
554. Od kış güninün[643] gülistânıdur. F.162 120b/3, P.420 16b/3
555. Oduncı gözi omcada.[644] F.185 121a/9, P.445 17a/10
556. Oduncıya kuşçıya rahmet yokdur. F.688 136a/1, P.48 4a/7-8
557. Oğlanı yumuşa[645] sal[646] ardınca sen[647] var. F.49 117b/1, P.306 13a/4

---

630 F. yava kıldum: P. yavı kıldum
631 *yava kıl-* =kaybetmek.
632 F. ed: P. et
633 F. insâfı: P. insâf<ı>
634 F. yünlüyise: P. yünlü ise
635 F. g.tün: P. g.tin
636 F. nerdibân: P. nerdübân
637 F. çıkmak gerek: P. çıkılur
638 F. tarum: P. darum
639 F. daʿvüm: P. daʿvîm
640 F. ve: P.'de yok.
641 *od*=ateş.
642 *yağı*=düşman.
643 F. kış güninün: P. kışun
644 *omca*=ağaç kütüğü, tomruk.
645 *yumuş*=vazife, iş.
646 F. sal: P. gönder
647 F. sen: P.'de yok.

558. Oğlan oğlandur eğer peygâmberise. F.377 126^{b}/8-9, P.483 18^{b}/2
559. Oğula devlet gereğise ataya anaya hürmet eyleye. F.625 134^{a}/5-6, P.171 8^{b}/1-2
560. Oğul atadan görmeyince sofra salmaz.[648]/[649] F.115 119^{a}/10, P.374 15^{a}/4-5
561. Okuduğun Kurʾân'ısa[650] göneneyin[651] dillerüne. F.684 135^{b}/12-13, P.41 4^{a}/2
562. Okunan[652] yer eyü olur. F.141 119^{b}/15-120^{a}/1, P.400 15^{b}/10-11
563. Okunmadın varan döşeksüz oturur. F.'de yok, P.548 20^{b}/6
564. Ol<acak>[653] oğlan b.kından bellüdür. F.'de yok, P.64 4^{b}/8-9
565. Oldı oldı olmadı kara eşek kapuda bağlı.[654] F.324 125^{a}/10, P.615 23^{a}/2-3
566. Olsayı bulsaya vermişler hîç toğmış. F.484 129^{b}/15-130^{a}/1, P.'de yok.
567. On türk[655] bir turp hayf[656] ol turba.[657] F.608 133^{b}/6, P.152 7^{b}/8
568. Oransuz[658] uğrı[659] hemân yunt[660]/[661] ürkidür. F.577 132^{b}/10-11, P.656 24^{b}/3-4
569. Ortaklık öküzden başka[662] buzağu[663] yeğdür. F.38 117^{a}/6-7, P.294 12^{b}/7

---

648 F. sofra salmaz: P. sofra çekmez
649 *sofra sal-* =ziyafet vermek, sofra yaymak, ziyafet çekmek.
650 F. Kurʾân'ısa: P. Kurʾân'sa
651 *gönen-* =sevgi bağlamak, sevinmek.
652 *okun-* =davet edilmek.
653 Metinde *ol dahı* biçiminde yazılmıştır.
654 F. bağlı: P. bağludur
655 Buradaki *türk* sözcüğünü ırk ya da millet adı olarak değil de "köylü" anlamında düşünmek daha doğru olsa gerektir.
656 *hayf*=yazık.
657 F. turba: P. turpa
658 *oransuz*=beceriksiz, acemi.
659 *uğrı*=hırsız.
660 F. yunt: P. yund
661 *yunt*=kısrak.
662 *başka*=ortaksız, müstakil.
663 F. buzağu: P. buzağı

570. Os.rgan g.te arpa etmeği behâne.[664] F.662 135[a]/8-9, P.209 9[b]/11
571. Os.ruğıla[665] boya boyanmaz. F.691 136[a]/3, P.51 4[a]/9
572. Otuz gün oruç dut eşek s.kiyle bayram eyle. F.'de yok, P.67 4[b]/11
573. Oynaşına inanan ʿavret ersüz kalur. F.647 134[b]/9, P.193 9[a]/7-8
574. Oynayamıyan kız yerüm tardur der. F.227 122[b]/1, P.'de yok.
575. Öğendireyi[666] s.kem gölgesin dahı. F.'de yok, P.89 5[b]/7
576. Öğ küçücüği al böyüği. F.256 123[a]/9-10, P.'de yok.
577. Öküzile oynayan danaya boynuz yeter. F.'de yok, P.84 5[b]/2-3
578. Öküzsüz ölmiş inek kişi yüklememiş (?).[667] F.'de yok, P.153 7[b]/9
579. Öldüği yetmez koz ağacından tâbût ister. F.193 121[b]/1, P.454 17[b]/4-5
580. Ölen ardınca kimse ölmedi. F.397 127[a]/10-11, P.'de yok.
581. Ölenile gidenün dôstı olmaz. F.398 127[a]/11, P.'de yok.
582. Ölen s.ki ağlayan g.tine.[668] F.654 135[a]/1, P.199 9[b]/2
583. Ölüyi döşeğinde avlamak[669]/[670] gerek. F.188 121[a]/11-12, P.448 17[b]/1
584. Önin anlamayan sonın tanlar.[671] F.5 116[a]/10-11, P.262 11[b]/7
585. Öteki (?) kapudan kovarlarsa sen bacadan düş. F.581 132[b]/14-15, P.7 2[b]/10

---

664 F. behâne: P. behânedür
665 F. os.ruğıla: P. os.ruğla
666 *öğendire*=sığır sürmeye yarayan ucu sivri değnek.
667 Bu atasözü Boratav tarafından *Öküz hasta (?) olmış inek gibi yüğülememiş (?)* biçiminde okunmuştur (Boratav 1954: 243). *yüğüle-* =hastalık neticesi tüy dökmek (?).
668 F. g.tine: P. büzüğine (*büzük*=kalın bağırsağın sona erdiği yer, anüs)
669 F. avlamak: P. ağlamak
670 *avla-* =ağlamak.
671 *tanla-* =şaşmak, şaşırmak; güç durumda olduğunu anlamak; aklı başına gelmek.

586. Ötlüğen[672] beğliği böğürtlen savlınca.[673] F.495 130[a]/11-12, P.'de yok.
587. Öylelik[674] yoldaşa kuşluğa dek küy.[675] F.77 118[a]/8-9, P.334 13[b]/11
588. Rûsbîyi[676] böyük s.kile[677] korkutma. F.627 134[a]/7-8, P.173 8[b]/3
589. Sabâhdan karnın toyuran küçükden evlenen aldanmamış. F.221 122[a]/10, P.'de yok.
590. Sabâh sürçen geceye dek sürçer. F.429 128[a]/9-10, P.508 19[a]/8-9
591. Saban[678] vaktında sağ kol orak vaktında uz gelür. F.588 133[a]/5, P.131 7[a]/4-5
592. Sakalı kara kişi ebleh[679] olur. F.133 119[b]/9-10, P.392 15[b]/5-6
593. Sak[680] çôbândan sağır it yeğdür. F.570 132[b]/4-5, P.649 24[a]/9
594. Sakınan göze çöp düşeğen olur. F.230 122[b]/3, P.'de yok.
595. Saksağan uşacuk[681] kuyruğın yolar. F.'de yok, P.60 4[b]/5
596. Saksığan tanayı atası cânıçun mı bitler? F.478 129[b]/10, P.'de yok.
597. Salavât Mevlâ'ya (?) taʿallukdur.[682] F.'de yok, P.73 5[a]/5
598. Sana başa dedüğüm heğbecüğüm sudan geçüresin derin. F.'de yok, P.93 5[b]/10-11

---

672 *ötlüğen*=çok öten ve sığırcığa benzeyen bir tür kuş.
673 *savıl-* =vakti geçmek.
674 *öylelik*=yarım günlük.
675 *küy-* =beklemek.
676 F. rûsbîyi: P. rûspîyi
677 F. s.kile: P. s.kle
678 F. saban: P. sapan
679 *ebleh* iki kez yazılmıştır.
680 *sak*=uyanık, gözü açık.
681 *uşacuk*=küçücük.
682 *taʿalluk*=ilgi, bağ, nispet.

599. Sana sana[683] söyleyen iş bitürür sanusuz[684] söz söyleyen[685] baş[686] yitürür.[687] F.459 129^{a}/7-8, P.542 20^{b}/1-2, P.543 20^{b}/2-3
600. Sarmak ele girsün s.küm ç.küm[688] yeter. F.'de yok, P.104 6^{a}/8-9
601. Saru saman vaktında[689] saru altun olur.[690] F.52 117^{b}/2-3, P.309 13^{a}/5
602. Savaşda[691] yumruğı kim anar. F.148 120^{a}/5-6, P.407 16^{a}/4
603. Sayruya[692]/[693] <döşek>[694] mi sorursın?[695] F.270 123^{b}/7-8, P.36 3^{b}/9
604. Sayulı koyunı kurt yemez. F.444 128^{b}/8, P.524 19^{b}/10
605. Sebebsüz söz söylenmez[696] delîlsüz çırâğ[697] yanmaz. F.63 117^{b}/12, P.320 13^{b}/2
606. Selâmet gözleyen girmez savaşa.[698] F.549 131^{b}/13, P.588 22^{a}/3-4
607. Sen de mi bildün yüküm kozuduğun.[699] F.447 128^{b}/11-12, P.528 20^{a}/2
608. Sen dôst kazan düşmân ocağun başından çıkar. F.514 130^{b}/13-14, P.'de yok.

---

683 *sana sana*=düşüne düşüne.
684 *sanusuz*=düşüncesiz.
685 F.'de yok: P. sonra
686 F. baş yitürür: P. başın yitürür
687 Bu atasözü P nüshasında iki ayrı atasözü olarak yer almaktadır: *Sana sana söyleyen iş bitürür.* P.542 20b/1-2, *Sanusuz söz söyleyen sonra başın yetürür.* P.543 20b/2-3.
688 *s.kem çökem* (?). Bu kısım Boratav tarafından *her gece* (?) biçiminde okunmuştur (Boratav 1954: 242).
689 F. saru saman vaktında: P. vaktında saru saman
690 F. altun olur: P. altundur
691 F. savaşda: P. savaş yerinde
692 F. sayruya: P. hasteye
693 *sayru*=hasta.
694 F. <döşek>: P. döşek
695 P nüshasında bu atasözünden önce *Atalar eydür* ibaresi unutulmuştur.
696 F. sebebsüz söz söylenmez: P.'de yok.
697 F. çırâğ: P. çırâk
698 F. girmez savaşa: P. savaşa girmez
699 F. kozuduğun: P. kozduğın

609. Sen sana yâr olugör sana yâr eksük değil. F.413 127^{b}/10, P.'de yok.
610. Serçeye çıbık[700] beredür. F.342 125^{b}/12, P.633 23^{b}/6
611. Ser-mâyen bir yumurdayısa[701] taşa çek.[702]/[703] F.81 118^{a}/12, P.338 14^{a}/3
612. Sıçan inine sığmaz g.tine kabak asar. F.'de yok, P.75 119^{a}/6
613. Sıçan sidüği denize fâyidedür.[704] F.530 131^{a}/12, P.568 21^{a}/11
614. S.çaram deyen g.t bir gün s.çar. F.642 134^{b}/5, P.188 9^{a}/3-4
615. S.çmağun peşrevi[705] os.ruk. F.'de yok, P.94 6^{a}/1
616. S.kem ol kengeli[706] kim g.tüm acıda. F.'de yok, P.42 4^{a}/3
617. S.kilmeğe gönlün yok anda neylersin. F.'de yok, P.101 6^{a}/6-7
618. S.kine uyan s.ki gibi başı aşağa olur. F.'de yok, P.77 5^{a}/7-8
619. Sinek kösüreye[707] konmış kösüre eyitmiş biz dahı demürden koparuz. F.'de yok, P.98 6^{a}/4-5
620. Sipâhîyi[708] sûf türki bâbic[709] cimrî eyler. F.553 132^{a}/1-2, P.592 22^{a}/6
621. Sohbete sonra varan değerirek olur.[710] F.696 136^{a}/7, P.57 4^{b}/2-3
622. Son beşîmânlık[711] assı etmez.[712] F.36 117^{a}/5, P.292 12^{b}/5-6
623. Sorup verince vurup ver. F.269 123^{b}/7, P.35 3^{b}/8-9
624. Söğüş[713] evden su kuyudan. F.'de yok, P.100 6^{a}/6

---

700 F. çıbık: P. çıbuk
701 F. yumurdayısa: P. yumurda ise
702 F. taşa çek: P. taşa çal
703 *taşa çal* (?). İzbudak tarafından *taşa çal* biçiminde okunmuştur (İzbudak 1936: 16).
704 F. fâyidedür: P. fâyide eder
705 *peşrev*=öncü.
706 *kengel*=yaprakları dikenli yabani bir bitki, eşek dikeni.
707 *kösüre*=bileği taşı.
708 F. sipâhîyi: P. sipâhiyi
709 F. bâbic: P. pâpûç
710 *değerirek*=daha değerli, çok değerli.
711 F. beşîmânlık: P. peşîmânlık
712 F. assı etmez: P. assı eylemez
713 *söğüş*=suda haşlandıktan sonra soğuk olarak yenen et.

625. Söylenmedük söz yok eşidilmedük söz çok. F.488 130^{a}/4-5, P.'de yok.
626. Söyleyenden olma dinleyenden ol. F.192 121^{a}/15, P.452 17^{b}/3-4
627. Söz sözi açar. F.465 129^{a}/13-14, P.547 20^{b}/5
628. Söz tokuz boğundur boğa boğa söyle. F.294 124^{a}/13, P.242 11^{a}/4
629. Sözün onat[714] söyle sakalun değirmende mi ağartdun? F.565 132^{a}/12-13, P.644 24^{a}/3
630. Su bulanmayınca turulmaz.[715] F.355 126^{a}/7, P.459 17^{b}/9
631. Suda kuvvet olsa kurbağa<ya> zencîr urardı.[716] F.545 131^{b}/9-10, P.584 21^{b}/11-22^{a}/1
632. Sûfî soğan yemez bulıcak sapın[717] komaz. F.311 124^{b}/13-14, P.259 11^{b}/5
633. Sulu sinek suda yatar. F.'de yok, P.435 17^{a}/2
634. Südsüz inek meleğen[718] olur. F.441 128^{b}/5, P.520 19^{b}/7
635. Sünnet var cümle kesmek yok. F.257 123^{a}/11, P.'de yok.
636. Şefkati[719] olmayan şefkat bulmaz.[720] F.351 126^{a}/3-4, P.642 24^{a}/1
637. Şerî'atı hôr gören[721] hôr olur.[722] F.164 120^{b}/5, P.422 16^{b}/4
638. Şer işi uzad hayra dönsün hayr işi uzadma şerre dönmesün. F.412 127^{b}/8-9, P.'de yok.
639. Şeytân oğlancukların ohşamış birbirinden kutsuzcalaram demiş. F.416 127^{b}/13-15, P.'de yok.

---

714 *onat*=güzel, hoş; özenli, düzgün.
715 F. turulmaz: P. durulmaz
716 Bu kelime İzbudak tarafından *üzerdi* (*üz-*=koparmak, kırmak) biçiminde okunmuştur (İzbudak 1936: 56).
717 F. sapın: P. kabın
718 F. meleğen: P. meleyen
719 F. şefkati: P. şefkat<i>
720 F. şefkat bulmaz: P. şefkat bulmaya
721 F. hôr gören: P. hôr gören
722 F. hôr olur: P. hôr olur

640. Şimdiki zamânda öküzi kaldururlar altında buzağu isterler. F.'de yok, P.97 6[a]/3
641. Şol sözi söyle ki[723] sözünde[724] basılmayasın.[725] F.526 131[a]/9, P.564 21[a]/8
642. Şûm[726] olandan yine şûm toğar. F.204 121[b]/11, P.'de yok.
643. Tadanmış kudurmışdan artukdur. F.'de yok, P.482 18[b]/1
644. Tağıla[727] erişen[728] tavarından çıkar. F.585 133[a]/2-3, P.127 7[a]/1-2
645. Tağ ne kadar yüceyise[729] yol üstünden[730] aşar. F.6 116[a]/11-12, P.263 11[b]/7-8
646. Tama'[731] çok ziyân eder. F.197 121[b]/5, P.'de yok.
647. Tama'-dârı kalb s.ker. F.678 135[b]/8, P.227 10[b]/4
648. Tama tama[732] göl olur düşmân gözi kör olur. F.95 118[b]/9, P.352 14[b]/1
649. Tama' taş yarar taş baş yarar.[733] F.181 121[a]/5, P.441 17[a]/6-7
650. Tamuzlıksuz[734] yoğurt uyımaz.[735]/[736] F.83 118[a]/14, P.340 14[a]/4-5
651. Tanayı çok alan öküzi dahı uğurlar.[737] F.481 129[b]/13, P.'de yok.
652. Tanışıkcun[738] yoğusa[739] börkün yanuna ko. F.105 119[a]/2-3, P.363 14[b]/8

---

723 F. ki: P. kim
724 F. sözünde: P.'de yok.
725 *basıl-* =alt edilmek.
726 *şûm*=uğursuz.
727 F. tağıla: P. tağla
728 Bu sözcük İzbudak tarafından *arışan* biçiminde okunmuştur (İzbudak 1936: 58). *eriş-* =uğraşmak, sataşmak, yiğitlik satmak; güreşmek.
729 F. yüceyise: P. yüce ise
730 F. üstünden: P. üstinden
731 *tama'*=açgözlülük.
732 *tama tama*=damlaya damlaya.
733 F. yarar: P.'de yok.
734 F. tamuzlıksuz: P. damuzlıksuz
735 F. uyımaz: P. uyunmaz
736 *uyı-* =koyulaşmak, yoğurt olmak.
737 *uğurla-* =çalmak.
738 F. tanışıkcun: P. danışacağun
739 F. yoğusa: P. yoğısa

653. Tanışıklu tağ aşar. F.357 126[a]/8-9, P.461 17[b]/10
654. Tanrı karaduğına[740] iblîs ʿaleyhi'l-lâʿne balta alur seğirdür. F.503 130[b]/4-5, P.'de yok.
655. Tanrı nişânladuğından kork.[741] F.633 134[a]/13, P.179 8[b]/8
656. Tanrı vermelü olıcak leglek yuvasında dahı verür. F.304 124[b]/7, P.252 11[a]/11
657. T.şağun gördümse turp önüme düşdi. F.'de yok, P.83 5[b]/1-2
658. Tavarın[742] onmayan[743] harâm-zâde. F.238 122[b]/10-11, P.235 10[b]/10
659. Tavşan ne kadar yüğrüğise behâsı iki akçadur. F.399 127[a]/12, P.'de yok.
660. Tavşanun erkeğin sözi geçen bilür. F.24 116[b]/10-11, P.280 12[a]/8-9
661. Tavşanun kaçışın gördüm etinden yiğrendüm. F.475 129[b]/7-8, P.'de yok.
662. Tavul[744] öti[745]/[746] ırakdan koyun[747]/[748] gelür. F.174 120[b]/13, P.432 16[b]/11
663. Tay atdan tayak[749] yeğdür deminde. F.251 123[a]/6-7, P.'de yok.
664. Tîmâr destemâldur[750] kime varursa silinür. F.417 127[b]/15-128[a]/1, P.'de yok.
665. Toğmaduk koduğa[751] tura[752] biçme. F.206 121[b]/12, P.'de yok.

---

740 *kara-* =lanet etmek.
741 F. kork: P. sakın
742 *tavar*=mal mülk, eşya.
743 F nüshasında *anmayan* (?) biçiminde yazılmış İzbudak tarafından da böyle okunmuştur (İzbudak 1936: 31).
744 F. tavul: P. davul
745 F. öti: P. üni (*ün*=ses).
746 *öt*=ses.
747 F. koyun: P. kıyak (?) (*kıyak*=güzel, hoş).
748 *koyun* < *koyğun*=müteessir (?) (İzbudak 1936: 75).
749 *tayak*=dayanacak değnek.
750 *destemâl*=mendil.
751 *koduk*=sıpa.
752 *tura*=torba.

666. Toğmaduk[753] oğlana ad komak[754] olmaz. F.563 132^{a}/10-11, P.643 24^{a}/2
667. Toğrı söyleyene ölüm yokdur. F.32 117^{a}/1-2, P.288 12^{b}/3
668. Toğru[755] gelen konuk Tanrı kazâsından beterdür. F.388 127^{a}/2-3, P.497 19^{a}/1-2
669. Tok aca uvak[756] toğrar. F.601 133^{a}/14-15, P.145 7^{b}/3
670. Tokı depretme acı işletme. F.533 131^{a}/15, P.571 21^{b}/2
671. Tokuzı ver onı kurtar.[757] F.252 123^{a}/7, P.18 3^{a}/7
672. Ton görkdür[758] hem üstüne örtüdür.[759] F.299 124^{b}/2, P.247 11^{a}/7-8
673. Tonuzdan bir kıl çekmek assıdur. F.679 135^{b}/9, P.228 10^{b}/5
674. Tonuzdan[760] bir okı[761] esirgeme. F.689 136^{a}/2, P.49 4^{a}/8
675. Tonuzı basmayınca göği görmez. F.587 133^{a}/4, P.130 7^{a}/3-4
676. Tonuzı s.ken kuyruğın çöpile[762] kaldurur. F.648 134^{b}/10, P.194 9^{a}/8-9
677. Torlakı[763] besle gözün oysun. F.479 129^{b}/11, P.'de yok.
678. Tosun yük getürmedüğin andan bildüm aluklamadın[764] terslediı.[765] F.508 130^{b}/8-9, P.'de yok.
679. Tuz etmek bilmezden it yeğdür. F.224 122^{a}/12-13, P.'de yok.
680. Türk aşı ödünç düğün aşı borç. F.67 117^{b}/15, P.323 13^{b}/3-4

---

753 F. toğmaduk: P. doğmadın
754 F. ad komak: P. ad vermek
755 F. toğru: P. doğrı
756 F. uvak: P. ıvak
757 F. tokuzı ver onı kurtar: P. ver ödeği (?) kurtar (*ödek*=ödenilmesi gereken şey, borç; bedel, karşılık).
758 *kürkdür* (?) Boratav tarafından da *kürkdür* olarak okunmuştur (Boratav 1954: 245).
759 F. hem üstüne örtüdür: P. er Türk'dür
760 F. tonuzdan: P. tonuza
761 F. okı: P. ok
762 F. çöpile: P. çöple
763 *torlak*=genç, toy, acemi (kimse); bir tür kuş.
764 *alukla-* =hayvanın sırtına çul, palan, semer gibi şeyleri koymak.
765 *tersle-* =pislemek.

681. Türk iti şehre gelicek Fârsice[766] ürer. F.547 131^{b}/11-12, P.586 22^{a}/2
682. Türk'ün son bilüsi[767] bükâdur.[768] F.'de yok, P.226 10^{b}/4
683. Ucuz etün şûrvâsın[769] it içer. F.455 129^{a}/4, P.537 20^{a}/9-10
684. Uğrı güçlü olıcak rızk issi suçlu olur. F.560 132^{a}/7-8, P.601 22^{b}/2-3
685. Uğrıya[770] beğlerün borcı vardur.[771] F.440 128^{b}/4-5, P.519 19^{b}/6
686. Uğurlayın[772] yüküren[773] âşikâre[774] buzalar. F.262 123^{b}/1, P.27 3^{b}/2-3
687. Uğurlık[775] et rûspîlık[776] et insâfı[777] elden koma. F.124 119^{b}/2-3, P.383 15^{a}/10-11
688. Uğurun[778] gözle okı at der. F.245 123^{a}/2, P.13 3^{a}/3-4
689. Ulu bayramda[779] aşdan[780] sakın giçi bayramda[781] etden[782] sakın**.** F.'de yok, P.68 5^{a}/1-2
690. Ulu beğlerün kanlısı[783] tavşan alur. F.502 130^{b}/3, P.'de yok.
691. Ulularıla[784] urgan çekişme. F.66 117^{b}/14, P.324 13^{b}/4

---

766 F. Fârsice: P. Fârsîce
767 *bilü*=fikir, düşünce.
768 *bükâ*=ağlama.
769 F. şûrvâsın: P. çorbasın
770 İzbudak bu kelimeyi *ağrıya* (?) biçiminde okumuştur (İzbudak 1936: 47).
771 F. vardur: P. var
772 *uğurlayın*=gizlice.
773 *yükür-* =yüklü hâle gelmek, gebe kalmak.
774 F. âşikâre: P. âşkâre
775 *uğurlık* < *uğrulık*=hırsızlık.
776 F. rûspîlık: P. rûspilık
777 F. insâfı: P. insâf<ı>
778 *uğur*=ön, karşı; hedef.
779 *ulu bayram*=Ramazan Bayramı.
780 Boratav bu kelimeyi *itden* (?) olarak okumuştur (Boratav 1954: 246).
781 *giçi bayram*=Kurban Bayramı.
782 Boratav bu kelimeyi *otdan* (?) olarak okumuştur (Boratav 1954: 246).
783 *kanlı*=kağnı.
784 F. ulularıla: P. ulularla

692. Ulular köpri olsa basup geçme. F.108 119[a]/5, P.366 14[b]/10
693. Ulularla keşir ekenün[785] yoğunı g.tine gider. F.630 134[a]/10, P.176 8[b]/5-6
694. Ulular öğidin[786] tutmayan[787] uluyukalur.[788]/[789] F.4 116[a]/10, P.4 2[b]/7
695. Ulularun devleti[790] gidicek devlet[791] bile <gider>.[792] F.316 125[a]/2-3, P.607 22[b]/7
696. Ulularun gönlü[793] mûm bigi[794] gerek. F.376 126[b]/8, P.481 18[a]/11-18[b]/1
697. Ulularun sözi Kurʾân'a girmez illâ yanınca yeler.[795] F.3 116[a]/9, P.3 2[b]/6-7
698. Ulusın bilmeyen Tanrı'sın bilmez. F.2 116[a]/8, P.2 2[b]/5-6
699. Ulu[796] sözi yerde kalmaz. F.1 116[a]/7, P.1 2[b]/5
700. Ulu var şol nene[797] (?) değmez.[798] F.'de yok, P.596 22[a]/9-10
701. Ulu yanılmaz yanılicek katı yanılur. F.396 127[a]/10, P.'de yok.
702. Uslu delüye uymaz. F.130 119[b]/7, P.389 15[b]/3-4
703. Uslu sanu[799] sanınca[800] delü evlenmiş.[801] F.346 125[b]/14-15, P.637 23[b]/8-9

---

785 F. ekenün: P. eken<ün>
786 F. ögidin: P. sözin
787 F. tutmayan: P. dutmayan
788 F. uluyukalur: P. uluyıkalur
789 *uluyukal-* =ulumakla vakit geçirmek (İzbudak 1936: 79).
790 F. devleti: P. devlet
791 F. devlet: P. ʿakl<ı>
792 F. <gider>: P. gider
793 F. gönlü: P. gönli
794 F. bigi: P. gibi
795 F. yeler: P. yeler
796 F. ulu: P. ulular
797 *nen* (?)=varlık, nesne, şey, herhangi bir şey.
798 *Ulu var sol iniye [*veya *nene] degmez.* (?) (Boratav 1954: 246).
799 F. sanu: P. sanınç
800 *sanu san-* =düşünüp taşınmak, tasavvurda bulunmak, hayal kurmak, emel beslemek.
801 F. evlenmiş: P. evlenmişdür

704. Usta ʿâşık şâgird ʿâşık taraba[802/803] tahtası samâʿ[804] oynar. F.697 136ᵃ/8-9, P.58 4ᵇ/3-4
705. Usûlî sakla sıpayı kurt yemeye. F.'de yok, P.574 21ᵇ/4
706. Uyku ölümün kardaşıdur. F.'de yok, P.604 22ᵇ/6
707. Uyku[805] yasduk[806] istemez.[807] F.426 128ᵃ/7, P.505 19ᵃ/6-7
708. Uyur ardınca uyanuk <var>.[808] F.573 132ᵇ/7, P.652 24ᵃ/11
709. Üçüz hiçiz (?).[809] F.457 129ᵃ/5, P.540 20ᵃ/11
710. Varduğun yer körise[810] sen dahı[811] gözün[812] kıp. F.96 118ᵇ/10, P.353 14ᵇ/1-2
711. Varın veren utanmaz baldızın[813] alan yad olmaz. F.443 128ᵇ/7-8, P.522 19ᵇ/8-9
712. Vay ana kim Allâh Taʿâlâ[814] vermeye. F.314 125ᵃ/1, P.605 22ᵇ/5-
713. Vay ol eve ki türk düşe.[815] F.65 117ᵇ/13, P.322 13ᵇ/3
714. Vay ol kürke ki bit üşe.[816] F.64 117ᵇ/13, P.321 13ᵇ/2
715. Veren alur alan verür. F.120 119ᵃ/14, P.379 15ᵃ/8
716. Yad ölüsin s.ksün bizden ırağ olsun. F.'de yok, P.47 4ᵃ/7

---

802 F. taraba: P. türbe
803 *taraba*=tahta perde
804 F. samâʿ: P. semâʿ
805 F. uyku: P. uykusı gelen
806 F. yasduk: P. yastuk
807 *Aç karın katık istemez* ve *Uyku yasduk istemez* atasözleri İzbudak tarafından birleştirilerek tek atasözü olarak verilmiştir (İzbudak 1936: 46).
808 F. <var>: P. var
809 krş. *Bin üçdür üç hiçdir* (Çınar 1996: 132).
810 F. körise: P. körse
811 F. dahı: P. de
812 F. gözün: P. bir gözün
813 F. baldızın: P. balduzın
814 F. Allâh Taʿâlâ: P. Allâhu Taʿâlâ
815 *Vay ol kürke ki bit üşe* ve *Vay ol eve ki türk düşe* atasözleri İzbudak tarafından birleştirilerek tek atasözü olarak verilmiştir (İzbudak 1936: 15).
816 *üş-* =üşüşmek, birikmek, toplanmak.

717. Yağı çok[817] koça t.şağına dürter. F.681 135^{b}/10-11, P.230 10^{b}/6-7
718. Yağına kıymayan çöreğin yoz[818/819] yer. F.532 131^{a}/14, P.570 21^{b}/1-2
719. Yağmurda düşmân koyunı satulsun dostun atı. F.487 130^{a}/3-4, P.'de yok.
720. Yağmur yağıcak yaruk tolar. F.'de yok, P.107 6^{a}/10
721. Yağ[820] yalan kış gerçek. F.160 120^{b}/2, P.418 16^{b}/2
722. Yâ hirk eyle[821] yâ terk. F.510 130^{b}/10, P.'de yok.
723. Yalan vardur kim gerçekden yeğdür. F.'de yok, P.103 6^{a}/8
724. Yalunuz elün âvâzı çıkmaz. F.222 122^{a}/10, P.'de yok.
725. Yalunuz taş dîvâr olmaz. F.112 119^{a}/8, P.371 15^{a}/2-3
726. Yankudan kaya yıkılur bühtândan[822] ölür er. F.210 121^{b}/15-122^{a}/1, P.'de yok.
727. Yanşağı sağır s.ker. F.649 134^{b}/11, P.195 9^{a}/9
728. Yapu taşı yapudan kalmaz. F.111 119^{a}/7, P.370 15^{a}/2
729. Yârdan[823] hayr gelmez. F.241 122^{b}/13, P.237 10^{b}/11
730. Yarım güne yarış[824] yokdur. F.76 118^{a}/7-8, P.333 13^{b}/10-11
731. Yatanun yörüyene[825] borcı var. F.321 125^{a}/7, P.612 22^{b}/11-23^{a}/1
732. Yatur kurtdan yeler köpek[826] yeğdür. F.274 123^{b}/11-12, P.110 6^{b}/1
733. Yatur[827] öküze yem yokdur. F.544 131^{b}/9, P.583 21^{b}/11

---

817 F. çok: P. çoğ olan
818 F. yoz: P. yavan
819 *yoz*=yavan, tatsız tuzsuz.
820 *yağ*=yaz (?).
821 *hirk eyle-* =nadas etmek. İzbudak tarafından *herk eyle-* şeklinde okunmuştur (İzbudak 1936: 72).
822 *bühtân*=iftira.
823 P nüshasında Boratav tarafından *yalan<dan>* şeklinde okunmuştur (Boratav 1954: 247).
824 *yarış*=ikiye bölme, taksim.
825 F. yörüyene: P. oturana
826 F. köpek: P. tilki
827 İzbudak tarafından *yatan* olarak okunmuştur (İzbudak 1936: 56).

734. Yatur sipâhîden yeler[828] köpek yeğdür. F.307 124^{b}/10, P.255 11^{b}/2
735. Yavuz baş issine tonuz gütdürür. F.106 119^{a}/3, P.364 14^{b}/9
736. Yavuz it ne kendü yer ne[829] bire<gü> köpeğe (?)[830] yedürür. F.650 134^{b}/11-12, P.196 9^{a}/10
737. Yavuz it üre üre ağıla[831] kurt düşürür. F.454 129^{a}/3, P.536 20^{a}/8-9
738. Yavuz sirke küpine ziyân eyler. F.354 126^{a}/6, P.'de yok.
739. Yazılmışda yoyılmış[832] yok.[833] F.325 125^{a}/11, P.616 23^{a}/3
740. Yazın[834] gölge hôş kışın[835] cuvâl[836] boş. F.571 132^{b}/5-6, P.650 24^{a}/10
741. Yazulu[837] yazusın[838] görse gerek görmeyince gûra[839] girmez. F.326 125^{a}/11-12, P.617 23^{a}/4
742. Yedük içdük[840] yatacak vakt[841] kanda gidersin. F.651 134^{b}/12, P.197 9^{a}/11
743. Yel esmeyince çöp deprenmez. F.84 118^{a}/15, P.341 14^{a}/5
744. Yemezsen deve gemi<n>de[842/843] yedüğün[844] ye. F.537 131^{b}/3, P.576 21^{b}/5-6
745. Yemişün eyüsin tonuz yer. F.645 134^{b}/7-8, P.191 9^{a}/6

---

828 *yel-* =koşmak.
829 F. ne: P. ve ne
830 F. bire<gü> köpeğe (?): P. biregüye
831 F. ağıla: P. ağılı
832 *yoyıl-* =silinmek, bozulmak, imha edilmek.
833 F. yok: P. yokdur
834 F. yazın: P.'de yok.
835 F. kışın: P.'de yok.
836 F. cuvâl: P. çuvâl
837 F. yazulu: P yazılu
838 F. yazusın: P. yazısuz (?)
839 *gûr*=mezar.
840 *yedün içdün* (?).
841 F. vakt: P. vakıt
842 *gem* (?)=gem; geviş, geviş getirme.
843 Her iki nüshada da *gemide* (?) okunabilecek biçimde yazılmıştır.
844 F. yedüğün: P. yedüğin

746. Yemiş[845] ye ağacın sorma. F.258 123^{a}/12, P.22 3^{a}/10
747. Yengenden iste verürse de yengen vermezse de yengen.[846] F.'de yok, P.82 5^{a}/11-5^{b}/1
748. Yerdeki yüzi kimse basmaz. F.265 123^{b}/4, P.31 3^{b}/6
749. Yerdük[847] oğlan yer tutar. F.207 121^{b}/13, P.'de yok.
750. Yeyen bilmez toğrayan bilür. F.328 125^{a}/13-14, P.619 23^{a}/6
751. Yıkılmış yıkılmışı sever. F.384 126^{b}/14-15, P.490 18^{b}/7
752. Yılanı[848] yumşak deyü el sunma. F.11 116^{a}/15, P.268 11^{b}/11
753. Yılan kanda eğilürse eğilür ini kapusında toğrulur. F.603 133^{b}/1-2, P.147 7^{b}/4-5
754. Yılan urduğı uyumış[849] aç uyumamış.[850] F.528 131^{a}/11, P.566 21^{a}/9-10
755. Yılan yılduz görmeyince ölmez. F.492 130^{a}/8, P.'de yok.
756. Yiğit başından devlet ırak olmaz. F.233 122^{b}/6, P.'de yok.
757. Yiğit hôş yancuk boş. F.250 123^{a}/6, P.17 3^{a}/6-7
758. Yiğitlik bir oddur sakın seni yakmasun. F.626 134^{a}/6-7, P.172 8^{b}/2-3
759. Yoğın[851] incelince ince üzülür.[852/853] F.194 121^{b}/2, P.455 17^{b}/5-6
760. Yoğsul aʿlâ ata binse selâm almaz. F.505 130^{b}/6, P.'de yok.
761. Yoğurt dökülse yokı[854] kalur. F.'de yok, P.597 22^{a}/10
762. Yokluk taşdan katıdur. F.366 126^{b}/1, P.471 18^{a}/5

---

845 F. yemiş: P, yemişin
846 Boratav tarafından da böyle okunan bu atasözü belki de şöyledir: *Yeğ genden iste verürse de yeğ gen vermezse de yeğ gen* (?). *yeğ*=bereketli, *gen*=tarla.
847 İzbudak *yerdün* olarak okumuştur (İzbudak 1936: 18).
848 F. yılanı: P. yılan
849 F. uyumış: P. uyumış [*ıumış* (?) (*ıuy-* =kötü bir söz ya da davranışa, benzer biçimde karşılık vermek)].
850 F. uyumamış: P. uyumamış [*ıumamış* (?)].
851 F. yoğın: P. yoğun
852 F. üzülür: P. üzelür (?) (*üzel-* =yorulmak, sıkılmak).
853 *üzül-* =kopmak.
854 *yok*=leke, iz, kalıntı, bulaşık.

763. Yoksul[855] tâniş-mendün[856] sözi geçmez meğer ʿavreti gözel ola.[857] F.300 124^{b}/3-4, P.248 11^{a}/8-9
764. Yokuşdan iniş kocaya yeğdür.[858] F.529 131^{a}/11-12, P.567 21^{a}/10
765. Yola gidenün işini Allâh bilür. F.424 128^{a}/6, P.503 19^{a}/5
766. Yola gitmeyeni yöne[859] getürürler. F.9 116^{a}/14, P.266 11^{b}/10
767. Yol bilmezsen yola git. F.8 116^{a}/13-14, P.265 11^{b}/9
768. Yol eri yolda gerek. F.411 127^{b}/7-8, P.'de yok.
769. Yorganuna göre[860] kösil.[861] F.144 120^{a}/2-3, P.403 16^{a}/1
770. Yurdun otlusından kutlusı yeğdür. F.292 124^{a}/11, P.240 11^{a}/2
771. Yurt yurtdan kutludur. F.240 122^{b}/12, P.'de yok.
772. Yut yumduğı (?)[862/863] ensen tomalugelsün.[864/865] F.279 123^{b}/15-124^{a}/1, P.115 6^{b}/4-5
773. Yüğrüğe[866] bin sözden[867] (?) kaç. F.498 130^{a}/15, P.'de yok.
774. Yüğrük at yemin kendü arturur. F.'de yok, P.434 17^{a}/1-2
775. Yük bâcından[868] ağlamaz. F.344 125^{b}/13, P.635 23^{b}/7
776. Yükün kaba eğer saman değülise.[869] F.306 124^{b}/9, P.254 11^{b}/1-2
777. Yüz dutulmaduk bıldırcın bir akçaya. F.'de yok, P.96 6^{a}/2

---

855 F. yoksul: P. yohsul
856 F. tâniş-mendün: P. dâniş-mendün
857 F. meğer ʿavreti gözel ola: P. geçmezse de yerde kalmaz
858 F. kocaya yeğdür: P. yeğdür kocaya
859 F. yöne: P. yolına
860 F. göre: P. <göre>
861 *kösil-* =uzanıp yatmak.
862 F. yumduğı: P. yumruğı
863 *yumduk* (?)=yumruk (İzbudak 1936: 82).
864 F. tomalugelsün: P. domalıgelsün
865 *tomal-* =iki kat olmak, kalınlaşmak.
866 *yüğrük*=hızlı giden (at).
867 *sözsüzden* veya *yüzsüzden* (?). İzbudak tarafından *sözden* şeklinde ve *söz*'ün birisi fazla notuyla verilmiştir (İzbudak 1936: 2).
868 *bâc*=vergi.
869 F. değülise: P. değülse

778. Yüz koyunlu atam kalmakdan bir yüksüklü anam kalmak yeğdür. F.494 130[a]/10-11, P.'de yok.
779. Yüz koyunludan yüzi berk[870] yeğdür. F.578 132[b]/11-12, P.657 24[b]/4
780. Zahmetsüz lokma yenmez. F.123 119[b]/1-2, P.382 15[a]/10
781. Ziyân olmadan[871] sakın, oldukdan sonra bilmek[872] fâyide eylemez.[873] F.567 132[a]/15-132[b]/1, P.646 24[a]/5

870 F. yüzi berk: P. yüz<i> berk
871 F. ziyân olmadan: P. ziyân olmadın
872 F. bilmek: P.'de yok.
873 F. fâyide eylemez: P. fâyide etmez

KAYNAKLAR

Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, I-Atasözleri Sözlüğü*, İstanbul: İnkılap Yayınları, 1988.

Albayrak, Nurettin, *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, İstanbul: Kapı Yayınları, 2009.

Bayat, Ali Haydar, *Oğuzname (Emsal-i Mehmedali),* hzl. Samed Alizade, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, 1992.

Boratav, Pertev Naili, "Quatre-Vingt Quatorze Proverbes Turcs du XVe Siècle, Restés Inédits (15. Yüzyıla Ait Yayımlanmamış Doksan Dört Türk Atasözü)", *Oriens*, 7/2 (Dec. 1954): 223-249.

Çınar, Yıldız, *Hazihü'l Risalet-i min Kelimât-ı Oğuznâme el-Meşhûr bi-Atalar Sö*zü, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1996.

Hengirmen, Mehmet, *Pend-nâme (Güvâhî),* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.

İzbudak, Velet, *Atalar Sözü*, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1936.

Kaçalin, Mustafa; Zülfe, Ömer, "Muhammed bin Ahmed'in Ebû'n-Nasâyih'i", *Osmanlı Araştırmaları*, 38 (2011): 193-212.

Kayra, O. Kemâl, "Hüsam-ı Sahrâvi'nin Tuhfeten Li-Hazret'il-Aliyye Adlı Esererinde Atasözleri ve Deyimler", *Millî Folklor*, 2/14 (1992): 34-36.

Oy, Aydın, *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1972.

Yılmaz, Ozan, "Gelenekten Deyişe Klasik Türk ve Fars Edebiyatlarının Ortak İfade Biçimlerinden Başa Toprak Saçmak", *Türük Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 1/2 (2013): 336-350.